

קונטרס
להבין ולהשכיל

סדר דרך הלימוד של
מוהר"ן מברסלב זצוק"ל

קונטרס

להבין ולהשכיל

סדר דרך הלימוד של
מוהר"ן מברסלב זצוק"ל

על פי דברי הגמרא והפוסקים
ועל פי גדולי וזקני חסידי ברסלב בכל הדורות
ועל פי דברי מוהר"ן מברסלב זצ"ל במקומות רבים

נכתב ונערך ע"י הר"ר יהושע גרוס הי"ו מחבר הספרים "ליקוטי
מוהר"ן תפארת הנחל ג' כרכים" ו"ליקוטי מוהר"ן המבואר"

יוצא לאור על ידי

©

כל הזכויות שמורות
למכון תפארת הנחל

להערות והארות:

0527644765

9744765@gmail.com

SHMUEL MOSHE KREMER

Author Of Mayanim B'Nechalim

President, Talmud Tora BRESLOV

Rosh Kollel OR HANELAM

8 Yochanan Mizrahi St. Tel: 972-2-5829514

JERUSALEM

שמואל משה קרמר

מח"ס מעיינים בנחלים

נשיא מוסדות התורה והחינוך

ברסלב

ירושלים - בית שמש

ור"כ אור הנעלם ברסלב

ע"הק ירושלים תובכ"א

בס"ד

כסליו תשפ"ב

בואו ונחזיק טובה לידידי הרה"ח ר' יהושע גרוס שליט"א שעשה ליקוט וביאור על סדר דרך הלימוד של רבינו הקדוש, ובאמת הדברים פשוטים הם לכל בר דעת, אמנם לצערנו כבר לפני שנים רבות היו מי ששיבשו את דברי רבינו הקדוש כאילו כוונתו שיקראו את התורה שבעל פה בלי להשתדל להבין כלל, ולאחרונה החושך מתגבר ומכסה ארץ ומתפשטים שיטות משובשות אלו במקומות שונים.

ולכן יפה עשה בקונטרס זה לכאר ולהרחיב הדברים מספרי רבינו הקדוש ותלמידיו ומספרי הראשונים והאחרונים שאין כוונת רבינו ז"ל כלל לזה לומר את התורה באמירה בעלמא בלא השתדלות להבין.

וכבר כתבתי מאמר ארוך בענין זה בגליון מבועי הנחל, והביא בקונטרס זה רוב הדברים שכתבתי, והרחיב עוד הרבה בענין זה והביא שיטות הפוסקים. ודבר חשוב הוא לחזק ולעודד ללמוד את התורה הקדושה ולהשתדל להבינה כראוי, שזהו דרך הלימוד הפשוט והברור שנהגו בו בכל הדורות, וזהו גם דרך הלימוד של רבינו הקדוש ושנהגו בה אנשי שלומינו חסידי ברסלב בכל הדורות.

ויהי רצון שיתקבלו הדברים ויעשו פרי, ובפרט צעירי הצאן שלפעמים היצר הרע מפתה אותם מחמת עמל היגיעה בתורה לקרוא בלא להבין כלל, וצריכים לידע שהעיקר הוא העמל, ולפום צערא אגרא, וכמו שכתב רבינו הקדוש בליקוטי מוהר"ן סי' א' שעל ידי לימוד התורה בכח מכניעים את היצר הרע, וטוב אחד בצער ממאה שלא בצער.

שמואל משה קרמר

תוכן הענינים

- ביאור שיחה ע"ו בשיחות הר"ן..... 1
- ביאור הרה"ח רבי משה קרמר שליט"א בשיחה זו..... 1א
- ביאור הרה"ח רבי יעקב מאיר שכטר שליט"א בשיחה זו..... 1ז
- ביאור הספרים הקדושים בענין 'ליגמור איניש והדר ליסבר'..... 1כ
- דברי המגן אברהם ושאר הפוסקים שלימוד בלא להבין אינו נחשב לימוד כלל.. 1כה
- הרב עובדיה יוסף זצ"ל בשם הפוסקים - לימוד בלא הבנה אינו נחשב כלימוד, ואין לך ביטול תורה גדול מזה..... 1כח
- דברי ביאור הליקוטים ועלים לתרופה וכוכבי אור שצריך ללמוד עם הבנה..... 1כט
- ביאור דברי הגמרא - אף על גב דלא ידע מאי קאמר..... 1ל
- פוסקים שהיה משמע לכאורה מדבריהם שנחשב לימוד גם בלא להבין..... 1ז
- ביאור דברי החיד"א המחלק בין הבנת פירוש המילות להבנת כל הענין..... 1מב
- הרה"ח ר' לוי יצחק בנדר זצ"ל - להגיד זה לא נקרא ללמוד!..... 1מד
- בעל החסד לאברהם - הקורא בתורה בלי להבין את מה שהוא יכול להבין הוא חייב מיתה..... 1נא
- הב"ח והט"ז - עיקר מעלת העסק בתורה הוא דוקא בדרך טורח ויגיעה..... 1נא
- הרמ"ק בספר פרדס רימונים - הלימוד בלא הבנה הוא כגוף בלי נשמה..... 1נב
- דברי רבינו ז"ל בהרבה מקומות בחשיבות הלימוד בעיון וביגיעה ובהבנה..... 1נג

הקדמה

רבינו הקדוש מוהר"ן מברסלב זצוק"ל הרבה לחזק את אנשיו שיעסקו הרבה בלימוד התורה הקדושה בהתמדה, והפליג בשבח מעלת התורה הקדושה שבכוחה לטהר את האדם מכל הטומאות והזוהמות שבעולם, ולתת לאדם כח להתגבר על יצרו הרע ולהנצל מכל התאוות והמידות הרעות. ובשיחות הר"ן מובאת שיחה שאמר רבינו הקדוש לבאר את דרך הלימוד הראוי שעל ידי זה יוכל כל אדם לזכות להתמיד בלימוד התורה הקדושה ולדעת את התורה.

ואמנם כבר לפני שנים רבות היו שעוותו את שיחה זו, ופירשו שכביכול בא רבינו הקדוש לומר שזהו דרך הלימוד הרצוי לקרוא במהירות ללא שום הבנה את הספרים הקדושים, תלמוד בבלי עם הרי"ף והרא"ש, ושולחן ערוך עם כל המפרשים, וכל המדרשים ותוספתא וספרי וכו', וכך יוכל האדם לגמור בכל שנה את כל הספרים, ולאחרונה נתפרסמו חיבורים שונים ההולכים בדרך זו, והופכים דבר זה לשיטה שזהו דרך הלימוד של רבינו ז"ל לכולם, ויש גם כאלו שפתחו ישיבות שבה לומדים בדרך זו, כביכול כדי לעזור לבחורים חלשים, אך למעשה הם מושכים גם בחורים כשרוניים ללמוד שם. ויש מהם שכותבים שאמנם אין זו דרך לכולם, אבל למי שאין לו כח ללמוד ולהבין יקרא במהירות עשרות דפים בכל יום בבלי ירושלמי ותוספתא וכו' בלי להבין, כשמטרתם לטשטש ולבלבל כדי שיתקבלו דבריהם. וגם עצם הדבר שמעודדים אנשים לקרוא בלי להבין כלל, כשבימינו אפשר דרא ויש ביאורים נפלאים וקלים ושיעורים מוקלטים לכל חלקי התורה, ויש חלקים רבים בתורה שאפשר להבין בקלות גם למי שמוחו חלש, ובשעה שמבואר בכל הספרים שמהות לימוד התורה הוא להבין מה שלומד, ובפרט שלכל אדם יש יצר המפתהו שלא לעמול ולהתייגע בתורה, ובזה יורה כל אחד היתר לעצמו שקשה לו להבין וילמד בלא להבין כלל, והרי זה נזק גדול מאוד.

וכדי להסיר מכשול ולברר מקחו של צדיק, באנו בחוברת זו לבאר את שיחתו של רבינו הקדוש בענין זה, וכן להביא איך פירשו זקני חסידי ברסלב בכל הדורות שיחה זו, וכן הבאנו ראיות רבות מספרי ברסלב ומספרי הפוסקים שאין כוונת רבינו הקדוש כלל לאמירה בעלמא בלא הבנה. וכמו שיתבאר באריכות להלן.

ויהי רצון שיתבררו הדברים היטב לאמיתה של תורה, ויזכו רבים לקיים את עצותיו והדרכתיו הנפלאים והקדושים של רבינו הקדוש, עד אשר תמלא הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים.

ביאור שיחה ע"ו בשיחות הר"ן

תחילה נביא את כל שיחה ע"ו בשיחות הר"ן המדברת בענין דרך הלימוד הראוי, ונברר מהו הפירוש האמיתי והנכון בשיחה זו.

וכך כותב רבי נתן זצ"ל: "שמעתי בשמו מכבד שספר שלמד כל הארבעה שלחן-ערוך שלש פעמים: פעם אחת כפשוטו, ופעם שני למד וגמר אותם והיה יודע בכל דין ודין מארבעה שלחן-ערוך השרש שלו בגמרא פרוש רש"י ותוספות, ופעם שלישי למד וגמר אותם וזכה לידע בכל דין ודין סוד הפונה של הדיו, מפני מה הדיו כף על-פי סוד. וכפי הנשמע כל זה היה בימי נעוריו, כי אחר-כך חזר וגמר אותם עוד כמה פעמים.

וידרכו היה תמיד שהיה לומד הרבה הרבה כל ימיו עד הסוף, אפלו בעת החולאת הכבד שהיה לו בסוף, ואף-על-פי שהיה עליו טרחא דצבורא, שהיה עוסק הרבה עמנו ועם כל אנשיו לקרבם לעבודת ה' ולתן לנו עצות בכל עסקינו וכו', וכן, וגם מחו היה משוטט תמיד בהשגות גבוהות ונוראות תמיד וכו', וכו', אף-על-פי-כן היה עוסק בלמוד התורה בפשיטות הרבה בכל יום ויום, ולא היה טרוד כלל, רק תמיד היה בישוב הדעת. ובענין זה היה חדוש נפלא, ואי אפשר לספר מזה כלל. ומחמת זה היה לו פנאי על כל דבר.

ותמיד היה למודו במהירות גדול מאד, והיה לומד כמה דפין פוסק בשעה אחת עם כל הפרושים כלם שסביב הארבעה "שלחן ערוך" הנדפסים בכרך גדול, שהם ה"טורי-זהב" וה"מגן אברהם" וה"באר הגולה" ו"פרי חדש" ו"עטרת זקנים", וכיוצא בהם בשאר החלקים. וספר שבעת שהעולם מכינים עצמן להתפלל בבקר, בעת שמתחילין להתקבץ עד שמתחילין להתפלל, באותה השעה הוא לומד ארבעה דפין פוסק. וכן כל מה שלמד, גמרא או פוסק וכיוצא, הכל היה במהירות גדול מאד.

וספר עמנו הרבה בענין זה, שטוב ללמד במהירות ולכלי לדקדק הרבה בלמודו, רק ללמד בפשיטות בזריזות, ולכלי לבלבל דעתו הרבה בשעת למודו מענין לענין, רק יראה להבין הדבר בפשיטות במקומו. ואם לפעמים אינו יכול להבין דבר אחד - אל יעמד הרבה שם, ויניח אותו הענין וילמד יותר להלן, ועל-פי הרב ידע אחר-כך ממילא מה שלא היה מבין בתחלה כשילמד כסדר בזריזות להלן יותר.

ואמר שאין צריכין בלמוד רק האמירה לבד, לומר הדברים כסדר, וממילא יבין, ולא יבלבל דעתו בתחלת למודו שירצה להבין תכף ומחמת זה יקשה לו הרבה תכף ולא יבין כלל, רק יכניס מחו בהלמוד ויאמר כסדר בזריזות וממילא יבין. ואם לא יבין תכף - יבין אחר-כך.

ואם ישארו איזה דברים שאף-על-פי-כן לא יוכל לעמוד על פונתו, מה בכך, פי מעלת רבוי הלמוד עולה על הכל, וכמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה: 'לגמר והדר לסבר', 'ואף-על-גב דלא ידע מה קאמר, שנאמר: "גרסה נפשי לתאבה" וכו'. כי על-ידי רבוי הלמוד, שילמד במהירות ויזכה ללמד הרבה, על-ידי-זה יזכה לעבר כמה פעמים אלו הספרים שלומד, לגמרים ולחזור להתחיל ולגמרים פעם אחר פעם. ועל-ידי-זה ממילא יבין בפעם השני והשלישי כל מה שלא היה מבין בתחלה, כל מה שאפשר להבין ולעמוד על דבריהם.

ודבר הרבה מאד בענין זה, ואי אפשר לבאר דברים אלו בכתב היטב, אבל באמת הוא דרך עצה טובה מאד בענין הלמוד, פי על-ידי-זה יכולים לזכות ללמד הרבה מאד לגמור כמה וכמה ספרים, וגם יזכה להבין הדברים יותר מאשר היה לומד בדקדוק גדול, כי זה מבלבל מאד מן הלמוד, וכמה בני אדם פסקו מלמודם לגמרי על-ידי רבוי הדקדוקים שלהם, ומאומה לא נשאר בידם, אבל כשירגיל עצמו ללמד במהירות פנ"ל בלי דקדוקים הרבה, התורה תתקנים בידו, ויזכה ללמד הרבה מאד, גמרא ופוסקים כלם, ותנ"ך ומדרשים וספרי הזהר וקבלה ושאר ספרים כלם. וכבר מבאר שיחתו של רבנו זכרוננו לברכה שטוב לאדם שיעבר בחייו בכל הספרים של התורה הקדושה.

ופעם אחד חשב רבנו זכרוננו לברכה מה שהאדם צריך ללמד בכל יום עד שאין היום מספיק, דהינו לגמור בכל שנה ש"ס עם הרי"ף והרא"ש, וארבעה שלחן-ערוך הגדולים, וכל המדרשים כלם, וכל ספרי הזהר ותקונים וזהר חדש, וכל ספרי קבלה מהאר"י זכרוננו לברכה, גם צריכין ללמד איזה שעור ביום בקצת עיון, ועוד חשב הרבה דברים, גם צריכין לומר תהלים בכל יום, ותחנונות ובקשות הרבה הרבה. ואז ספר הרבה מענין זה שצריכין ללמד במהירות גדול ובזריזות ולבלי לבלבל דעתו בדקדוקים הרבה מענין לענין. והדברים הללו הם בדוקים ומנסים.

גם לא היה מצוה לחזור תכף על למודו, רק רצונו תמיד היה ללמד הספר או הפוסק שלומד כסדר מראשו לסופו בזריזות, ואחר-כך יתחיל פעם שני ויגמר אותו כלו, וכן פעם אחר פעם.

גם אמר, לְבַל יְהִי נִבְהָל מִזֶּה שֶׁהִזְהִיר שֶׁצָּרִיכִין לְלַמֵּד כָּל-כֶּף בְּכָל יוֹם, כִּי גַם אִם אֵינוּ זֹכְרִים לְלַמֵּד כָּל-כֶּף, אֶף-עַל-פִּי-כֵן הוּא יָכוֹל לְהִיטֵב אִישׁ כְּשֶׁר בְּאַמְתּוֹ. וְגַם כָּבֵר סִפְרֵי מִזֶּה שֶׁיְכוֹלִין לְהִיטֵב אִישׁ כְּשֶׁר אֶפִּילוֹ אִם אֵינוּ יָכוֹל לְלַמֵּד כָּל־כֶּף, וְאֶפֶלּוֹ צָדִיק יְכוֹלִין לְהִיטֵב אֶף-עַל-פִּי שֶׁאֵינוּ לְמַדּוֹן כָּל־כֶּף, רַק בְּעַל הַשְּׂגָה אֵין יְכוֹלִין לְהִיטֵב כִּי-אִם כְּשֶׁהוּא לְמַדּוֹן בְּגִמְרָא פְרוּשׁ רִשׁ״י וְתוֹסְפוֹת, אֲבָל אִישׁ כְּשֶׁר וְצָדִיק גְּמוּר יְכוֹלִין לְזַכּוֹת אֶפֶלּוֹ מִי שֶׁהוּא אִישׁ פְּשוּט לְגִמְרֵי, וְלֹא עָלֶיךָ הַמְּלָאכָה לְגַמְרֵי וְאִי אֶתָּה בֶן חוֹרִין לְהַבְטִיל מִמֶּנָּה״.

עד כאן תוכן השיחה.

ונקדים תחילה להביא את מאמר הגמרא שמביא רבינו, כי הנה בגמרא מסכת שבת דף סג ע"א מובא: "אמר רב כהנא, כד הוינא בר תמני סרי שנין והוה גמירנא ליה לכוליה הש"ס ולא הוה ידענא דאין מקרא יוצא מידי פשוטו עד השתא, מאי קא משמע לן, דליגמר איניש והדר ליסבר". ופירש רש"י שם: 'דליגמר איניש - לגרוס שמעתא מרביה, ואף על גב דלא ידע לכולהו טעמיה. והדר ליסבר - טעמיה, דהא קשה ליה לרב כהנא ולא הוה ידע להאי טעמא, ותלמודיה הוה קים ליה מדהוה בר תמני סרי'.

ומבואר מזה שהאדם צריך ללמוד מרבו אף שאינו יודע את כל הטעמים, ובודאי מובן וברור שידע רב כהנא את הש"ס, אלא היו טעמים מסויימים שלא הבין, כגון הדבר שאין מקרא יוצא מידי פשוטו, ובדומה לזה כתב רבינו שילמד בתחילה בהבנה פשוטה את כל הספר, כל אחד לפי דרגתו, וגם אם יש דברים מסויימים שאינו מצליח להבין אין זה מעכב, כי בפעם השניה או השלישית יבין.

ובגמרא מסכת עבודה זרה דף יט ע"א מובא: 'אמר רבא לעולם ילמד אדם תורה ואחר כך יהגה, שנאמר בתורת ה' והדר ובתורתו יהגה, ואמר רבא לעולם ליגריס איניש ואף על גב דמשכח ואף על גב דלא ידע מאי קאמר, שנאמר גרסה נפשי לתאבה, גרסה כתיב ולא כתיב טחנה'.

וברש"י שם פירש: 'ילמד אדם - מרבו עד שתהא גירסת התלמוד ופירושו שגורה לו בפיו. ואח"כ יהגה - יעיין בתלמודו לדמות מילתא למילתא להקשות ולתרץ, ובראשונה לא יעשה כן שמא יבטל והרב לא ימצא לו כל שעה, ועוד לאחר ששנה הרבה הוא מתיישב בתלמודו ומתרץ לעצמו דבר הקשה, והכא נמי אמרינן בהרואה (ברכות דף סג) הסכת הס ואח"כ כתת ומייתנין להא דרבא התם. **דלא ידע מאי קאמר - שאין רבו יודע לפרש לו כלום.** גרסה - לשון גרש וכרמל (ויקרא ב) שלא היה טוחן

הדק אלא כריחים של גרוסות המחלקין חיטה לשנים או לארבע [לצורך] מאכל. גרסה נפשי לתאבה - מרוב תאותי לתורה הייתי שובר לפי היכולת אע"פ שאיני טוחנה הדק ליכנס בעומקה'. עכ"ל רש"י.

אם כן מבואר כאן ברש"י שצריך להשתדל להבין כפי יכולתו, ורק על דברים שאין רבו יודע לפרש לו צריך ללמד בלא הבנה, וכמבואר ברש"י שצריך לשבור כפי היכולת, דהיינו להשתדל כפי יכולתו להבין, ומה שאינו מצליח להבין כי רבו אינו יודע לבאר לו אז ילמד אף בלא הבנה.

ועתה נבוא לסכם בקיצור מה שמבואר כאן בשיחות הר"ן:

א. טוב ללמוד במהירות ולבלי לדקדק הרבה בלימודו, רק ללמוד בפשיטות בזריזות, ולבלי לבלבל דעתו הרבה בשעת לימודו מענין לענין, רק יראה להבין הדבר בפשיטות במקומו.

ב. אם לפעמים אינו יכול להבין דבר אחד, אל יעמוד הרבה שם ויניח אותו הענין וילמד יותר להלן. ועל פי הרוב ידע אחר כך ממילא מה שלא היה מבין בתחילה כשילמד כסדר בזריזות להלן יותר.

ג. אין צריכין בלימוד רק האמירה לבד, לומר הדברים כסדר, וממילא יבין. ולא יבלבל דעתו בתחילת לימודו שירצה להבין תיכף ומחמת זה יקשה לו הרבה תיכף ולא יבין כלל, רק יכניס מוחו בהלימוד ויאמר כסדר בזריזות וממילא יבין.

ד. ואם לא יבין תיכף יבין אחר כך. (זהו מה שמבואר לעיל סעיף ב' שכשימשיך ללמוד קדימה יבין את מה שלמד קודם לכן). ואם ישארו איזה דברים שאף על פי כן לא יוכל לעמוד על כונתו, מה בכך? כי מעלת ריבוי הלימוד עולה על הכל, כי על ידי ריבוי הלימוד שילמד במהירות ויזכה ללמוד הרבה, על ידי זה יזכה לעבור כמה פעמים אלו הספרים שלומד, לגמרם ולחזור להתחיל ולגמרם פעם אחר פעם. ועל ידי זה ממילא יבין בפעם השני והשלישי כל מה שלא היה מבין בתחילה, כל מה שאפשר להבין ולעמוד על דבריהם.

והנה מסעיפים א' ב' וד' מבואר להדיא שצריך להבין הדבר בפשיטות במקומו, ורק מה שאינו מצליח להבין לא יתעכב עליו הרבה אלא ימשיך הלאה, והסעיף היחיד שממנו היה מקום אולי קצת לטעות הוא סעיף ג' ששם מובא שאין צריכין בלימוד רק האמירה בלבד, שבזה לכאורה היה אפשר לפרש שדי באמירה לבד במהירות עצומה

בלי לחשוב כלל על פירוש הדברים והקשרם. אמנם לפי זה נמצא שיש סתירה מסעיף ג' לסעיפים א' ב' וד' ששם מבואר להדיא שצריך להבין הדבר בפשיטות במקומו, ורק מה שאינו מצליח להבין לא יתעכב עליו הרבה.

ועוד יש להקשות, כי אם כן מהו מה שכתב בהמשך סעיף ג': 'וממילא יבין', הרי כשאדם אומר משהו במהירות בלי לחשוב מהו פירוש הדברים לעולם הוא לא יבין אותם, וגם אם יחזור עליהם עשר פעמים ומאה פעמים לא יבינם, וכפי שעינינו רואות בכל יום שאנשים מתפללים בכל יום שלוש תפילות ואם ישאלו אותם כל מיני מילים קשות בתפילה הם לא ידעו כלל, כי מעולם לא חשבו על פירוש המילים. (ולדוגמא כל אדם אומר בכל יום בתפילת שחרית "הן גויים כמר מדלי וכשחק מאזניים נחשבו, הן איים כדק יטול", ובמשך החיים אומר זאת אלפי פעמים, ובכל זאת אם לא למד את הפירוש לא יבין כלל את פירוש הפסוק, ויכול כל אחד לנסות לחזור על פסוק זה אלף פעמים ויבדוק האם יודע את פירוש הפסוק).

וכן יש להקשות עוד אם כן מהו שכתב בהמשך סעיף ג' 'יכניס מוחו בהלימוד', הרי די באמירה לבד בלי לחשוב על הפירוש.

וכן יש להקשות מדברי הגמרא שהבאנו לעיל שמבואר שם להדיא שמה שהאדם יכול להבין הוא צריך להבין, ואם רבינו מביא את הגמרא מוכח שזהו גם כן כוונתו ואינו חולק ח"ו על דברי הגמרא שהוא בעצמו הביא.

ועוד יש להקשות שהרי רבינו הקדוש הזהירנו שלא לזוז מדברי השולחן ערוך כמלא נימא, ולא יתכן שיאמר כאן רבינו נגד דברי כל הפוסקים הכותבים שלימוד תורה שבעל פה בלא הבנה אינו נחשב לימוד, וכמו שיתבאר להלן.

ומכח חמש קושיות אלו הרי הדברים ברורים ומוכרחים שאין כאן הכוונה כלל שדי באמירה לבד במהירות עצומה בלי לחשוב כלל על פירוש הדברים והקשרם, אלא המשך הסעיף מסביר את תחילתו, שבא לאפוקי שלא יהיה לחוץ בתחילת הלימוד שרוצה להבין תיכף, וכן מסביר מיד שצריך להכניס מוחו בהלימוד, דהיינו לחשוב על פירוש הדברים. וכדי להסביר יותר את הענין ניתן משל מקריאת ספר מעשיות ארוך, שמי שמתחיל לקרוא ומיד רוצה להבין מיהו פלוני ולמה עשה כך לאלמוני ולמה אלמוני אמר לו כך וכו' וכו', יקח לו קריאת הספר שעות רבות, אבל אם יקרא באופן קליל בלי לחץ, בלי לרצות להבין מיד את הכל, הוא יגמור את הספר במהירות, כי יבין עוד קצת ועוד קצת, ולאט לאט יתחברו כל חלקי הפאזל. וכלל הדבר שלא יגיע האדם

ללימוד מתוך לחץ שחייב להבין הכל, וכן לא יגיע ללימוד מתוך פחד שזה חומר קשה ומי יודע אם יצליח להבין, אלא יגש ללימוד מתוך שמחה והנאה, שזוכה ללמוד תורת ה' וזוכה להבין כפי יכולתו, ויחשוב על פירוש הדברים בפשיטות במקומו (כמובא בסעיף א'), דהיינו מה שאל רבא ומה ענה לו אביי, מה הקושיא ומה התירוץ, מה הראיה, וכיצד דוחים את הראיה, וגם אם מתעוררות לו כל מיני קושיות צדדיות לא יתייחס אליהם כעת, כי אינו חייב להבין מיד את כל מכלול הדברים, ולאט לאט יתבהרו לו עוד ועוד דברים מסביב.

והכלל, שמי שקורא את שיחה ע"ו במהירות עצומה בלי לחשוב לרגע על פירוש הדברים יכול אולי לבוא לטעות חמורה כזו שצריך לקרוא את הגמרא במהירות עצומה בלי לחשוב כלל על פירוש הדברים והקשרם. אבל מי שמתבונן מעט רואה מיד שאין זה הכוונה כלל והיא טעות גמורה וחמורה.

ביאור הרה"ח רבי משה קרמר שליט"א בשיחה זו

ונביא כאן את מה שכתב הרה"ח ר' משה קרמר שליט"א בגליון מבועי הנחל תשמ"ג בענין זה:

"אין טעם וריח לדברים אלו לומר שלימוד במהירות הוא תנאי בעצם הלימוד גם בלא הבנה ובלא שיזכה על ידי זה ללמוד הרבה, דמה טעם יש בזה שיהיה הלימוד במהירות דייקא (אם לא שעל ידי זה יגיע לריבוי ידיעות בתורה כדלהלן), והלא מצד עצם מצות תלמוד תורה יכול לומר כל היום ואחות לוטן תמנע כמאמר חז"ל, אלא שיש עוד ענין גדול ומוכרח לאדם ושהוא מעיקרי מצות תלמוד תורה, והוא בכדי לדעת דרכי ה' איך לעבוד אותו (ויש בזה כמה בחינות ואופנים, שצריך לדעת אופן קיום המצוות בכל פרטיהן ודקדוקיהן כרצון המצווה יתברך, שלא יגיע לזה בלי לימוד ויגיעה הרבה בתורה בין בכמות בין באיכות, ואף שכבר יש לנו ה' חלקי שולחן ערוך ששם מבוארים כל צרכן כל אופני קיום המצוות כהלכתן כפי היוצא ממסקנת הש"ס והפוסקים, אבל ידוע שבכדי להבין את דברי השו"ע והנו"כ כראוי בלי טעות צריך ג"כ ללמוד מקור ההלכות בש"ס וראשונים וטור וב"י וכו' כידוע, גם ידוע שכמה וכמה הלכות מובנות דוקא מתוך השקלא וטריא שבגמ' ושראשונים כידוע מספרי השו"ת, וזולת זה יש עוד ענין שהתורה מאירה את דעת האדם לדעת איך לקיים מצות הבורא יתברך במוחא ולבא כמו שכתוב וידעת היום והשבות אל לבבך ורחמנא לבא בעי, ולזה צריכין ללמוד כל חלקי התורה כי בכל אחד מהם גנוז וחבוי דרכים ושבילים אחרים להאיר דעת אדם

לקיום התורה כראוי, הן מצד פשטות דברי התורה והן מצד המאור הגנוז בהם, וכמו שכתב רבינו הקדוש בספר המידות 'כל ידיעה וידיעה במשפטי התורה היא הצלחת הנפש', היינו שנפש הישראלי מוכרחת בשביל הצלחתה הנצחית לדעת את כל הידיעות שבכל התורה כולה, וידועים דברי הזוה"ק דירית מסכת חדא ירית עלמא חדא, ורבינו הקדוש אמר דעל ידי לימוד כל הש"ס זוכים לצלם אלוקים, ועיין בסיפורי מעשיות מעשה מחיגר 'שכל חלק קטן מהאילן מסוגל לענין אחר' שמרמז על התורה כמבואר שם ברמזים, והבן), שלצורך זה צריך האדם ללמוד הרבה דייקא בכדי שיכניס למוחו כל ידיעות התורה המפוזרות בכל חלקי התורה הקדושה (שבכתב ושבעל פה בש"ס זוה"ק ותיקונים ומדרשים וכתבי האריז"ל ושאר ספרי הקודש הבנויים ומיוסדים עליהם), ומובן מאליו שכל זה הוא רק כשהלימוד הוא בהבנה דייקא על ידי שמשים ליבו ומוחו להבין מה שלומד, אבל בלא זה לא הועיל כלום בריבוי הלימוד, ואפילו אם נאמר שקיים בזה מצות תלמוד תורה, אבל לא הגיע לו בזה יותר מאם היה לומד כל היום רק פסוק ואחות לוטן תמנע, מאחר שלא נתוסף לו שום ידיעות התורה על ידי ריבוי הלימוד, הואיל שלמד בלא הבנה.

ומה שהובטחנו בספרים הקדושים וגם מובא בדברי רבינו הקדוש כי מה שאין האדם מבין בלימודו בעולם הזה יזכה להבין בעולם הבא, כבר מבואר בספרים הקדושים שאין זה אלא רק כשהאדם השתדל בכל כוחו ויגע להבין, אז מובטח הוא שמה שלא עלה בידו להבין בעולם הזה יבינהו בעולם הבא, אבל אם לא השתדל כלל להבין מי יודע אם יזכה להבין שם, כי היום לעשותם כתיב. וגם איך יכול להיות כזאת שבעולם הבא יהיו שווין היגע ושאינו ייגע, והלא ידוע שכל השכר שבעולם הבא הוא דייקא כפי היגיעה והטרחה שטרח ויגע האדם בעוה"ז, אלא ודאי שההבטחה הנ"ל היא כוללת את הכל שכל אחד אחרי שטרח ויגע בזה העולם כפי כוחו יזכה בעולם הזה להבין עוד יותר, כי אין סוף לעמקות שבתורה, וזה שבאו הספרים הקדושים לחזק את האדם לבל יפול בדעתו מזה שרואה שהוא יגע בתורה ואינו מבין, כי אחרי שהשתדל ועשה מה שמוטל עליו בוודאי יזכה בעולם הבא להבין מה שלא הבין בעולם הזה, וזה פשוט.

על כל פנים הדבר פשוט מאוד שכל מעלת ריבוי הלימוד המבואר בדבריו הקדושים הוא כי על ידי זה זוכה לריבוי ידיעות בתורה הקדושה, וזהו מה שרבינו הקדוש מייעץ לנו לטובה, כי מה שלפעמים אין האדם מבין בלימודו על אתר, אחר שהשתדל להבין ולא עלתה לו, לא יעמוד הרבה ויתעקש להבין תיכף דוקא ויבלה על זה זמן זמנים טובא, כי אדרבה על ידי זה שילמוד הלאה בזריזות ויקנה על ידי זה הרבה ידיעות בתורה הקדושה יושלם לו על ידי זה גם הידיעה ההיא שלא הבין

בתחילה, וגם אם אפילו לא יבוא להבין הדיעה ההיא שלא הבין אז, מה בכך, כי הלא סוף סוף הרוויח בזה שלמד הלאה שנתוספו לו עוד הרבה ידיעות בתורה להצלחת נפשו מה שלא היה מגיע אליהם אם היה עומד זמן הרבה על מקומו להבין על אתר ולא היה מרבה בלימוד, כי אם אפילו היה מגיע על ידי זה להבין הידיעה ההיא, אבל היה נעדר מהרבה ידיעות שהיה מגיע אליהם על ידי ריבוי הלימוד דייקא, זולת מה שבאמת על ידי ריבוי הלימוד יזכה על פי רוב להבין גם כן מה שלא הבין בתחילה, והחשבון הוא פשוט.

וזהו תכלית תוכן כוונת שיחה ע"ו הנ"ל כאשר תראה ותעיין שם בקישור המח והלב (לא באמירה גרידא), ונזכיר בזה כמה קטעים ותראה איך שרבינו מדגיש בלשונו הקדוש: "לבלי לדקדק הרבה ולבלי לבלבל דעתו הרבה בשעת לימודו מענין לענין רק יראה להבין הדבר בפשיטות במקומו, ואם לפעמים אינו יכול להבין דבר אחד אל יעמוד הרבה שם ויניח אותו הענין וילמוד יותר להלן, ועל פי הרוב ידע אח"כ ממילא וכו' כשימוד כסדר בזריזות להלן יותר, ואמר שאין צריך בלימוד רק האמירה בלבד וכו' וממילא יבין, ולא יבלבל דעתו בתחילת לימודו שירצה להבין תיכף ומחמת זה יקשה לו הרבה תיכף ולא יבין כלל, רק יכניס מוחו בהלימוד ויאמר הדברים כסדר וכו' וממילא יבין, ואם לא יבין תיכף יבין אחר כך, ואם ישארו איזה דברים שאעפ"כ לא יוכל לעמוד על כוונתם מה בכך, כי מעלת ריבוי הלימוד עולה על הכל, וכמו שאמרו חז"ל ליגמור והדר ליסבור ואע"ג דלא ידע מאי קאמר שנאמר גרסה נפשי לתאבה וכו', כי על ידי ריבוי הלימוד שילמד במהירות ויזכה ללמוד הרבה על ידי זה יזכה לעבור כמה פעמים אלו הספרים וכו', ועל ידי זה ממילא יבין בפעם השני והשלישי וכו', הוא דרך ועצה טובה מאוד כי עי"ז יכולים לזכות ללמוד הרבה מאוד וכו', וגם יזכה להבין הדבר יותר מאשר אם היה לומר בדקדוק גדול, כי זה מבלבל מאוד מן הלימוד וכו', גם צריכין ללמוד איזה שיעור ביום בקצת עיון, ואז סיפר הרבה וכו', ולבלי לבלבל דעתו בדקדוקים הרבה מענין לענין, והדברים הללו בדוקים ומנוסים", עכ"ל הקדוש.

הנה מבואר בדבריו הקדושים בפירוש שהעיקר הוא שבא לאפוקי לבל ידקדק הרבה יותר מדי מענין לענין, רק יראה להבין הדבר בפשיטות במקומו, שעל ידי זה יזכה ללמוד הרבה ואז יבין ביותר מה שלא הבין בתחילה על ידי ריבוי הלימוד דוקא, ומה שכתב בתוך דבריו שהעיקר הוא האמירה, הרי ביאר תיכף כוונתו דיכניס מוחו בהלימוד ויאמר הדברים כסדר, והענין מובן ובדוק ומנוסה דבתחילת לימוד איזה

סוגיא אי אפשר תיכף לעמוד על תכלית כוונת כל דבר וענין, וכמה שיעמוד וירצה להבין על אתר, יתבלבל יותר, ועצתו הוא לחזור ולשנן בפיו כל הסוגיא מתחילתה ועד סופה בקישור המח אל הדברים שמוציא בפיו, ועל ידי זה דייקא יתבררו לו הדברים יותר ויותר, וזהו שכתב שם רבינו "כמו שאמרו חז"ל ליגמור והדר ליסבור ואע"ג דלא ידע מאי קאמר שנאמר גרסה נפשי לתאבה וגו'", הנה רבינו בקוצר לשונו רימז בזה לשני מאמרי חז"ל האחד בשבת (גו.) אמר רב כהנא כד הוינא בר תמני סרי שנין והוה גמירנא ליה לכוליה תלמודא ולא הוי ידענא דאין מקרא יוצא מידי פשוטו עד השתא, מאי קמ"ל דליגמר אינש והדר ליסבר, עד כאן. ופירש"י שם דליגמר אינש, ליגרוס שמעתא מרביה ואע"ג דלא ידע לכולהו טעמיה, והדר ליסבר טעמיה, וכו' עכ"ל, הנך רואה דאין הפשט דלא ידע מאי קאמר כלל וכאומר תיבות בלי שום הבנה, אלא דלא ירד עדיין לעומק הדברים עד שידע ויבין לכולי טעמיה, כי בוודאי על ידי שמכניס מוחו בלימודו מבין גם בפעם ראשון מה שמבין לפי ערכו, וזה בעצמו מועיל לו להבין בפעם השני והשלישי יותר, אבל אם לא היה מבין כלום ממש בפעם הראשון אם כן הפעם השני הוא הראשון ומה יתרון בכל עמלו.

ואגב, הנה שם באותו עמוד איתא אמר ר"י בר חמא אמר ר"ש מאי דכתיב אורך ימים בימינה בשמאלה עושר וכבוד וכו', למיימינים בה אורך ימים איכא וכו' למשמאילים בה וכו' אורך ימים ליכא וכו', ופירש"י בפירוש אחד **למיימינים של תורה שמפושפשו טעמיהן בדקדוק ובוררין כימין המיומנת למלאכה וכו', למשמאילין בה שאין יגיעין בה כל צרכן ע"כ**, ועיין עוד ברכות (ו:) אגרא דשמעתא סברא, פירש רש"י **שהוא יגע וטורח ומחשב להבין טעמו של דבר** (הרי לפניך שזה עיקר שבעיקרין ולא טפל ח"ו).

והמאמר השני הוא בע"ז (יט.) ואמר רבא לעולם ליגריס אינש ואע"ג דמשכח ואע"ג דלא ידע מאי קאמר שנאמר גרסה נפשי לתאבה, גרסה כתיב ולא כתיב טחנה, ופירש רש"י דלא ידע מאי קאמר, שאין רבו יודע לפרש לו כלום. גרסה - לשון גרש וכרמל (ויקרא ב) **שלא היה טוחן הדק אלא כריחים של גרוסות המחלקין חיטה לשנים או לארבע לצורך מאכל**. גרסה נפשי לתאבה - מרוב תאותי לתורה הייתי שובר לפי היכולת אע"פ שאיני טוחנה הדק ליכנס בעומקה. עכ"ל. הרי לך בפירוש שאף בפעם ראשון הוא לומד בדרך גירסא היינו שמשתדל להבין אלא שאינו טוחן הדק היטב, רק שובר לב' או ד' לפי היכולת, ומזה שמה שפירש רש"י לעיל דלא ידע מאי קאמר שאין רבו יודע לפרש לו כלום, ר"ל בעומק בדרך טחינה.

ושם לפני מאמר הנ"ל איתא ואמר רבא לעולם ילמד אדם תורה ואח"כ יהגה שנאמר וכו'. פירש רש"י ילמד אדם מרבו עד שתהא גרסת התלמוד ופירושו שגורה לו בפיו, ואח"כ יהגה יעיין בתלמודו לדמות מילתא למילתא להקשות ולתרץ, ובראשונה לא יעשה כן שמא יבטל וכו', ועוד לאחר ששנה הרבה הוא מתיישב בתלמודו ומתרץ לעצמו דבר הקשה, והכא נמי אמרינן בהרואה (ברכות סג): הסכת הס ואח"כ כתת וכו' עכ"ל, והן הן הדברים האמורים לעיל בדברי רבינו ז"ל.

וכלל הדברים שבשיעור הבקיאות צריך הלומד להשתדל בכל כוחו להבין בפשיטות הענין שלומד (היינו הבנת כל השקו"ט שבגמ' מהחל ועד כלה), ואחר שהבין את הנלמד כפי הצורך תיכף ללמוד להלן באותו אופן וכן ילך להלן כסדר, (ועדיין צריך למודעי כי על פי רוב כשלומדים סוגיא אחת בפעם ראשונה אינו במציאות כלל שיבין אפילו פשטות הענין בפעם אחת, וצריך הוא לקיים באותה סוגיא עצמה בחינת 'ליגמר והדר ליסבר' וכל זה אינו בגדר חזרה כלל, כי עד שמבין לפחות פשטות הסוגיא (בלי קושיות ודקדוקים והבנת דבר מתוך דבר) עדיין הוא בגדר לימוד פעם ראשונה, ואין זה בכלל מה שמבואר שם בשיחה הנ"ל שציווה רבינו לא לחזור על אתר רק לגמור מקודם כל הספר, כי זה נאמר אחר שכבר הבין פשטות הענין כנ"ל כי אז מתחיל ענין חזרה, וכל זה פשוט ויודע לכל), וזהו הנקרא שלומד במהירות ובזריזות (אבל כשלומד בלי הבנה כל צרכה וע"ד הנ"ל אין זה מהירות אלא בהילות), וממילא מובן שענין המהירות הזאת לשיעורין נאמרה לכל אחד כפי כוחו ומדריגתו (ואמת הוא שדברי רבינו נאמרים לכל, מריש כל דרגין עד סוף כל דרגין, אבל לכל אחד ואחד לפי דרגתו), ובוודאי אין שייך לקבוע כלל וסדר בזה לכל אחד ואחד ללמוד כך וכך דפין כל יום, רק הגדול לפי גדלו והקטן לפי קטנו, באופן שישמר העיקר להבין בפשיטות הענין שלומד.

ולסיום דברי בזה, אמרתי להעיר עוד, דנראה פשוט לכל בר דעת שכל הנזכר לעיל מדברי רבינו בשיחה ע"ח בדרך הלימוד הישר והראוי לכל אחד ואחד לפי ערכו לחלק את העיתים לשנים והחלק הקטן יהיה לשיעור העיון והגדול לשיעור הפשוט לבקיאות, ובדרך שלמדנו רבינו הקדוש ז"ל שם להשים לבו להבין פשיטות המאמר כראוי, ואז (כשכבר הבין כל צרכו) ילמוד להלן כסדר בלי עיכוב, ולהזהר שלא לצאת מן הענין ולא ידקדק הרבה וכו', גם לא לחזור על אתר, רק אחר שיגמור את כל הספר, ככל הנאמר לעיל. הנה פשוט שכל זה לא נאמר אלא למי שכבר הורגל ויודע היטב דרכי הלימוד וההבנה בגפ"ת, וכל לימודו הוא לקיים מצות תלמוד וידיעת התורה, אולם בחור צעיר שעדיין לא הורגל ולמד כל צרכו לדעת דרכי הלימוד וההבנה, ממילא יש עוד ענין בלימודו לחדד את שכלו ולהרגילו בדרכי הבנת גפ"ת, כנהוג

בישיבות הקטנות והגדולות כל אחד כפי דרכו (כולם אהובים כולם ברורים), בודאי שלבחות כזה לא נאמר כל הנ"ל וצריך להשים כל מעיינו בלימודי הישיבה להקשיב לשיעורים ולהתייגע בהם בכל כוחו ולחזור עליהם הרבה לפי הדרכת ראשי ומשגיחי הישיבה המנוסים בזה, אע"פ שעל ידי זה לא יוכל לעת עתה להרבות בשיעורי הבקיאות והעיון על פי דרך הנ"ל, ועל כגון דא נאמר מוטב לחלל שבת אחת וכו', כי זה יהיה הכנה טובה שיוכל אח"כ ללמוד היטב ע"ד הנ"ל לזכות להיות סיני ועוקר הרים כמאחז"ל, ומי שמתחכם בזה ומהפך ארחות יושר וירצה לאכול פגה טרם התבשל מוחו יפה בהבנת הלימוד, להתחיל ללמוד דייקא על דרך הלימוד הנ"ל ישאר ח"ו קרח מכאן ומכאן, וכלום לא יעלה בידו, והדברים בדוקים ומנוסים.

ומה שאמר רבינו הקדוש בשיחות הר"ן סימן כ"ח: "ראוי לאדם שיעבור וילך בזה העולם בכל הספרים הקדושים וללמוד כולם כדי שיהיה בכל מקום, כמו שנמצא השרים הגדולים שהולכים ועוברים במדינות, ומוציאים הוצאות רבות על זה כדי שיוכל אחר כן להתפאר ולומר שהיה במדינות כמו שדרך השרים להתפאר ולומר: הייתי בורשא וכיוצא בזה. כמו כן ראוי שיהיה האדם בעולם הזה בכל מקומות הקדושים של התורה, כדי שיוכל להתפאר בעולם הבא שהיה בכל מקום, דהיינו בכל הספרים הקדושים כנ"ל. ולעתיד בעולם הבא מזכירין אותו כל מה שלמד בעולם הזה", אין לנו בזה אלא להוסיף שהדבר פשוט מאוד שאינו נקרא שעבר בכל הספרים הקדושים רק אם למד אותם בהבנה וידיעה כפי כוחו, דאם לא כן הרי זה כמו שאחד ילך ויעבור במדינות וכו', אבל בעינים סגורות שלא ראה שום דבר חידוש באותם המדינות שעבר בהם, שבוודאי לא יהיה לו במה להתפאר. וזהו גם כן מה שכתב שם אחר ענין הנ"ל 'ולעתיד בעולם הבא מזכירין אותו כל מה שלמד בעולם הזה', ופשוט הוא שאם בעת לימודו לא הבין ולא ידע מאי קאמר (מה שהיה בכוחו לידע ולהבין) לא שייך לשון הזכרה, שזה אין שייך כי אם במה שכבר ידע והבין פעם.

ומה שתפס עצמו הכותב על מה שכתב רבינו "שיאמר כסדר בזריזות" ואם לומדים בזריזות איך אפשר להבין פשט הענין, ובפרט ללמוד כל כך הרבה כמו שחשב שם רבינו לגמור בכל שנה ש"ס וכו' ע"כ, הנה מי אמר לו שפירוש תיבת 'בזריזות' הכוונה הוא שיאמר תיבות הגמרא במרוצה, אשר וודאי אינו כן, אלא דבא לאפוקי נגד המבלים זמן הרבה בלימודם על ידי שמדקדקים הרבה בקושיות ותירוצים ורוצים להבין תיכף מענין לענין, דבאופן כזה שוהה זמן זמנים טובא בלימודו ואינו מספיק ללמוד הרבה כראוי, על זה כתב רבינו דאדרבה שיראה שלא לדקדק הרבה וכו', רק

יראה להבין הענין בפשיטות, (על ידי שיאמר את הגמרא בהכנסת מוחו בהענין, ואם יש צורך, גם לחזור כמה פעמים או לעיין כפי הצורך הראוי), ותיכף כשמבין את הפשט היטב ילמוד להלן (בלי שירצה לדקדק עוד לדמות מילתא למילתא או להקשות קושיות וכדו') וזה נקרא שלומד במהירות ובזריזות, ויזכה על ידי זה ללמוד הרבה.

ומה שחשב שם רבינו מה שהאדם צריך לגמור בכל שנה את הש"ס עם הרי"ף והרא"ש וכו' וכו', הלא תיכף אחר זה כתב שם וז"ל 'גם אמר לבל יהיה נבהל מזה שהזהיר שצריכין ללמוד כל כך בכל יום כי גם אם אינו זוכה ללמוד כל כך אעפ"כ הוא יכול להיות איש כשר וכו' ולא עליך המלאכה לגמור ואי אתה בן חורין ליבטל ממנה' עיין שם, ובודאי עיקר הכוונה היא שהאדם צריך לדעת למה שהוא צריך להמשיך את עצמו, ולא יסתפק עצמו לעולם במה שיש לו כבר, כי האם כבר זכה למדריגה זו לגמור כל הש"ס וכו' בשנה אחת וכיוצא, וממילא יתחזק בכל פעם יותר לפי כוחו ומדריגתו, וזהו על דרך שאמרו ז"ל שכל אדם צריך לומר מתי יגיעו מעשי למעשי אברהם יצחק ויעקב, שהכוונה גם כן על דרך הנ"ל שהאדם צריך לדעת שמדריגות הקדושה הם בלי גבול לכן צריך תמיד לעלות יותר ויותר ולא לעמוד על מקום אחד, וכשילך בדרך זה בודאי יגיע למדריגות גדולות כפי גבול אפשרותו, ובודאי שבאמת יש יחידי סגולה שעל ידי יגיעה תמידית בלי הפסק מגיעים מה שמגיעים, וגם לענין הלימוד כן הוא, ואין ספק שנמצאים כאלה שבכח יגיעתם האמיתית וגם אם יש להם מח חריף ומהיר אפשר להם באמת ללמוד כפי כל מה שחשב שם רבינו, וכל אחד ואחד על ידי זה שיודע שצריך להגיע למדריגה הנ"ל הוא מתייגע וטורח בכל כוחו בלימוד על דרך הנ"ל ובשמירת כל רגעיו ועתותיו, עד שעל ידי זה מגיע לפי כוחו למדריגות גדולות בלימוד התורה באופן הנ"ל, והדברים ברורים ואמיתיים, יודה בהם כל בר דעת".

עד כאן דברי הרה"ח ר' משה קרמר שליט"א.

ביאור הרה"ח רבי יעקב מאיר שכטר שליט"א בשיחה זו

והרה"ח ר' יעקב מאיר שכטר שליט"א כתב במכתב (נדפס בספר אוסף אמרים - תורה עמ' ס"ג) בענין דרך הלימוד של רבינו הקדוש:

”במסכת עבודה זרה (י”ט ע”א) ואמר רבא ליגרוס איניש ואף על גב דמשכח ואף על גב דלא ידע מאי קאמר, שנאמר גרסה נפשי לתאבה”. ומה נעימים דברי רבינו שאמר שצריכים להבין על המקום כפי היכולת בנקל (שיחות הר”ן סי’ ע”ו, וזה לשונו שם: וסיפר עמנו הרבה בענין זה וכו’ ללמוד בפשיטות ובזריזות, ולבלי לבלבל דעתו הרבה בשעת לימודו מענין לענין, רק יראה להבין הדבר בפשיטות במקומו, ע”כ), שעל ידי זה הוא גורס תמיד לתאבה (כמובן בהמשך דבריו הקדושים שם ע”ש).

ומה שקשה לך מענין השכחה, שעל ידי לימוד כזה עלול לשכוח את הלימוד, אינו כן, אלא שעל ידי **שלומדים בהבנה טובה וקלה, ואחר כל עמוד חושבים את מה שלמדו** – אדרבה, זה גורם שיכנס בהזכרון, וממשיכים דף אחר דף.

ואין זה צריך להיות בבהלה, כי הלשון של רבינו ‘בזריזות’ אין הכוונה ‘פזיזות’, כי **זריזות משמעותה שלא לבטל את הזמן, אבל עצם הלימוד צריך להיות בישוב הדעת כל אחד כפי בחינתו, ועל ידי זה שלומדים על סדר בדרך זו, זוכרים יותר ענינים והלכות מכפי שאם היה חוזר על דף אחד או סוגיא אחת הרבה, כי כפי זכרונו כהיום, גם אם יחזור כמה פעמים, לא יזכור הדבר היטב אחר זמן רב, ואם ילמוד הרבה יזכור הרבה ענינים, ובכל דבר שיסתפק יזכור היכן לעיין מחדש, ולברר הדבר כידוע בחוש.**

ומובא מהבעש”ט, שצריכים ללמוד הרבה שולחן ערוך: מחבר ורמ”א בלי נושאי הכלים, וכשתגיע איזו שאלה – לפתוח ולעיין בפוסקים. ואמר, שאם היו מתנהגים כך לא תשכח התורה מישאל. אף על פי שדבר זה אין אני מבין, כי שולחן ערוך והמחבר והרמ”א הם כספר החתום, על כל פנים מזה נראה שצריכים ללמוד להבין הדבר כפי מה שלפניו בבקיאות, ובעת הצורך אז יהיה הכל פתוח לפניו לעיין. וידוע שההבנה אחר הבקיאות היא הבנה אמיתית, כי יש בו דעת תורה על ידי רוב הידיעות.

והנה דרך זו מפני שהיא האמת לאמיתו היא קשה מאוד לקיים, אבל תנסה לך להתנהג בלימוד איזה ספר בדרך זו, אז תווכח אחר כך עד היכן הדברים מגיעין.

יש לי מחותן, שמו רבי מנחם מנדל הכהן גאלדבערגער, הוא ברסלבער חסיד, הוא יושב בשיעורי בקטמון, ודרכו שהוא לומד תמיד הרבה גמרא ומדרש וזוהר וספרי רבינו וליקוטי הלכות, ואני רואה שהוא בקי בהרבה מאוד ענינים, וגם הוא מבין את

שיעורי טוב בכל ענין, וכמה פעמים כשאני מגמגם בדבר בפירוש הפשט, הוא מראה שזה חלק ופשוט, לאמיתה של תורה.

אני לומד בכל יום שיעור מחצי שעה עד שעה בערך, שולחן ערוך על הסדר, והתחלנו מריש אורח חיים וגמרנו כבר כל חלקי יורה דעה, ועכשיו אנו לומדים חושן משפט, ואנו רואים בזה הצלחה.

וכמה פעמים אני חושב: אף על פי שאנו לומדים כל כך מעט בכל יום, עם כל זה הרווחנו במשך הזמן הרבה יותר ידיעות מכפי שאם היינו לומדים כמה סימנים ביורה דעה בעיון רב כפי מה שנהוג ב'כוללים'. וכן אני אומר שיעור בכל יום (חוץ מיום שישי ושבת) במשך ארבעים דקות, ואני גומר במשך הזמן הזה בערך עמוד גמרא בפירוש פשוט וקל, ואחר כמה שנים גמרנו כבר כמה מסכתות, כי זה מסתכם למאה דפים בערך לשנה.

ושולחן ערוך אני לומד מקודם בפני עצמי את ה'ערוך השולחן' וה'לבוש', ועל יד זה בנקל להבין דברי השולחן ערוך וה'באר היטב', ומה שנשאר קשה, מעיינים כפי היכולת, ואין עומדים הרבה על דבר, כדברי רבינו הקדוש, והמציאות מראה מזה הצלחה יותר משאר השיעורים.

אני יודע בעצמי שמכל הפלפולים וההתמדה שחזרתי עשרות פעמים גמרא ותוספות, לא נשאר לי ושכחתי, ואחר חתונתי גמרתי בערך את כל ספר העין יעקב ומזה נפתח זכרוני, כי היה לי חיות מזה.

ומובא מרבי אברהם בעל 'ביאור הליקוטים' שלחזור את המאמר על המקום כדי להבינו אין זה נכנס בגדר חזרה על המקום שאמר רבינו, כי זה נכנס בגדר להבין על המקום.

ונראה שההנהגה הזאת שבמקום להמשיך ללמוד כדי לקלוט בעצמו עוד ידיעות התורה הקדושה, אם באותו הזמן חוזרים הרבה על סוגיא אחת או שמתעמקין יותר מדאי בקושיות, זה בחינת חומרות יתרות, ובחינת "גלתה יהודה מעוני ומרוב עבודה", מפני שמכניס הרבה עבודה בדבר אחד.

ועל כל פנים תנסה שחלק משיעוריך יהיו בדרך זו, אז תווכח שדברי רבינו הקדוש הם הם הדעת התורה האמיתית, ואמנם שרבינו מדבר בלשון שמדברים למתמיד גדול,

אבל דע שאם תנסה שתלמד בגמרא מסויימת אפילו מעט בכל יום על הסדר ואחר שתגמרה תתחיל עוד הפעם על דרך רבינו, אז תראה בעיניך את הנעימות שתרגיש בהלימוד השני, אף אם שכחת הרבה, ותראה איך ההבדל מההבנה שמקודם להבנה בפעם השניה.

ולכאורה צריכים להבין, כי נראה מדעת רבינו הקדוש (שם בשיחה) שצריכים ללמוד על הסדר הארבע שולחן ערוך וש"ס, וכאן כותב רבינו שאם רוצים לחזור שיחזרו אחר גמר הספר. ונראה לענ"ד, שבדרך כלל צריכים ללמוד על הסדר שו"ע וש"ס, ובהזדמן הלכה לפניו - הכל פתוח לפניו בהצלחה לעיין. ומה שמדבר רבינו לחזור אחר גמר הספר, הוא באם הוא רוצה דוקא לזכור את הספר הזה דוקא, כגון מורה הוראה שצריך תמיד לזכור היטב היורה דעה, או מגיד שיעור על מסכת מיוחדת, או אם אחד צריך להבחין מסכת שלימה, אז מייעץ רבינו שילמד ויבין על המקום ויחזור וישנה ועל ידי זה יפתח זכרונו להפליא בספר זה.

ובשולחן ערוך בעל התניא הלכות תלמוד תורה נאמר, שכהיום אין המצוה לחזור על דרך מאה ואחד פעמים תיכף על המקום, מכיון שיש ספרים כתובים אין המצוה כהיום על זה, רק אז שלא היה ספרים היה מחויב הדבר הזה, כי היה צריך להיות כמאן דמנח בקופסיה, ומובן.

עכ"ל מכתבו של הרה"ח רבי יעקב מאיר שכטר שליט"א.

ביאור הספרים הקדושים בענין 'ליגמר איניש והדר ליסבר'

ובענין מה שכתב רבינו בשיחה ע"ז כי: 'מַעֲלַת רַבּוּי הַלְמוּד עוֹלָה עַל הַכֹּל, וְכַמוֹ שְׂאֵמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרָנָם לְבָרְכָה: לְגִמְרָ וְהִדְר לְסִבְר', וְאִף־עַל־גַּב דִּלָּא יָדַע מַה קָאָמַר, שְׂנַאָמַר: "גְּרָסָה נִפְשִׁי לְתַאֲבָה וְכוּ". כִּי עַל־יְדֵי רַבּוּי הַלְמוּד, שְׂיִלְמַד בְּמַהִירוֹת וְיִזְכָּה לְלַמֵּד הַרְבֵּה, עַל־יְדֵי־זֶה יִזְכָּה לְעֵבֶר כְּמָה פְּעָמִים אֱלוֹ הַסְּפָרִים שְׁלוּמַד, לְגַמְרָם וְלְחַזֵּר לְהַתְחִיל וּלְגַמְרָם פְּעַם אַחֵר פְּעַם. וְעַל־יְדֵי־זֶה מְמִילָא יָבִין בְּפַעַם הַשְּׁנִי וְהַשְּׁלִישִׁי כֹּל מַה שְּׁלָא הָיָה מִבֵּין בְּתַחֲלָה, כֹּל מַה שְׂאֵפְשֵׁר לְהַבִּין וְלַעֲמַד עַל דְּבָרֵיהֶם. נְבִיא כַאן מַעוּד סִפְרִים שְׂכַתְבוּ לְבֵאר מֵאֵמַר הַגְּמָרָא 'לִיגְמַר אִינִשׁ וְהִדְר לִיסְבַר'.

עיינ בשו"ע הרב הלכות תלמוד תורה פ"ב, שכתב: "חייב הוא לשלש זמן למידתו שבכל יום ויום שליש במקרא, שליש במשנה, שהן הלכות פסוקות בלי טעמים, שבכל

המשניות וברייתות ומימרות האמוראים שהן פירוש התרי"ג מצות שבתורה בכל תנאיהם ודקדוקיהם ודקדוקי סופרים, ובזמן הזה גם הלכות פסוקות של פסקי הגאונים הפוסקים כמו הטור והשלחן ערוך והגהותיו בכלל משנה יחשבו, ושליש בתלמוד, המבאר טעמי ההלכות שבמשניות וברייתות ומימרות האמוראים, ובזמן הזה גם בספרי הפוסקים הראשונים המבארים טעמי ההלכות פסוקות שפסקו הטור ושלחן ערוך כמו הרא"ש ובית יוסף וכו'.

במה דברים אמורים בתחילת תלמודו של אדם, אבל כשיגדיל בחכמה וירבה בה במאוד ולא יהיה צריך לא ללמוד תורה שבכתב ולא לעסוק תמיד בתורה שבע"פ מפני שכבר חזר על לימודו פעמים רבות מאוד עד שנחקק היטב בזכרונו כל התורה שבכתב ושבע"פ כולה, אזי יקרא בעיתים מזומנים תורה שבכתב ודברי תורה שבע"פ כדי שלא ישכח דבר מדיני התורה, ויפנה כל ימיו לעיון התלמוד לסבור סברות בהלכות ולפלפל בהן בקושיות ופירוקים לירד לעומק הסברות וטעמי ההלכות להבין דבר מתוך דבר ולדמות דבר לדבר ולחדש חידושי הלכות רבות לפי רוחב שיש בלבו וישוב דעתו, כמו שאמרו ליגמר אינש והדר ליסבר".

ובאבן שלמה להגר"א (פ"ח) כתב: "מתחילה צריך למלא כריסו מקרא משנה וגמרא בבלי וירושלמי, תוספתא, מכילתא ספרא וספרי, וכל הברייתות, ואחר כך לעסוק בפלפול חברים, וזהו הדרה של תורה. אבל המשנה סדר הלימוד שלומד תחילה איך לפלפל ואינו יודע משנה אחת כצורתה, יאבד גם מקצת התורה ששמע בנערותו".

ובאורחות צדיקים (פכ"ז) כתב: "יש ראיות גדולות ברורות בכמה מקומות בתלמוד, שהיו כולם רגילים בחזרה, ולכל אחד היה לו סכום מנין כך וכך פרקים ליום, וכשהיו טרודים ביום אז היו פורעים בלילה, וכל שלושים יום היו חוזרים לתלמודם. וכזה הענין היו לומדים גם כן בצרפת, עד שהגיעו למעלות רבות ולידיעה גדולה, ולא הוצרכו לספרים פוסקים, כי היו יודעים המצוות מתוך התלמוד והתוספות. אבל מיום שנתגרשו מצרפת נתמעט הלימוד מאוד מאוד.

ועוד בדור הזה נשתכחה התורה, מחמת כי הלומדים הללו סבורים לעשות כמו הראשונים להחזיק בפלפולים, אך אינם דומים לחכמי צרפת כלל וכלל, הלא ליבם היה פתוח כאולם ותורתם היתה אומנתם, והיו ממיתים עצמם עליה יומם ולילה, לכן השיגו וידעו בפלפולם. אבל עכשיו אינם יודעים כן, אלא מבבלים

זה את זה ומבטלים רוב היום, ועוסקים באותו לימוד כחצי יום, והלימוד שלהם עראי דעראי והביטול קבע. אבל בימי חכמי התלמוד הלכו ללמוד עשר שנים ויותר, והיה לימודם גדול בקביעות.

וכן בארץ צרפת היו עוסקים בעסק גדול וזמן רב, והיו יושבים במקום אחד ללמוד כל התלמוד, והיו חוזרים תמיד, ולא פסקה תורה מפיהם, והיו עושים כמו מעשי הראשונים, כדאמרינן (עבודה זרה יט א): 'לעולם ליגרס אינש ואף על גב דמשכח ואף על גב דלא ידע מאי קאמר'. ואמרינן (שבת סג א): 'מעיקרא ליגרמ אינש והדר ליסבר'.

וכל זה אינם עושים עתה, כי כל אחד רוצה ללמוד תוספות וכל חידושים וחידושי דחידושים קודם שידע צורת התלמוד, אם כן איך יצליחו, כיוון שעושה להיפך ממה שאמרו חכמי התלמוד? כי כל מה שנאמר בתלמוד הכל אמת, ואין להשיב עליו או לשנותו, ולא להוסיף ולא לגרוע. ועל כן מרוב טורח הלימוד, העיון והפלפול, רבים פורשים מן הלימוד מרוב טורח השמועות והדקדוק שאומר על פה, כי אומרים: מה נוכל להבין סברות מבחוץ? הלואי שהיינו יודעים מה שבתוך הספרים! ואם היו לומדים בקביעות יומם ולילה, אז היו לומדים והיו בקיאים בתלמוד, והיו מתאווים ללמוד, כי היה להם לב להבין בקל, והיה אדם בא ללמוד לעולם "נים ולא נים תיר ולא תיר", והיו מוסיפים בכך יראת שמים שלימה, וגם היו מתרבים התלמידים, והיו עוסקים תמיד בתורה. אבל עתה, מרוב טורח השמועות, נעשית עליהם ההלכה כמשא כבד, ולא יוכלו עוד להביט בה, ומתוך כך עוסקים בשגעון ובליצנות, ומבלבלים ומבטלים ועוסקים במיני תחבולות, ואין להם יראת שמים.

ואמרו בפרק השוכר את הפועלים (בבא מציעא פה א, ועיין רש"י): רבי זירא יתיב בתענית ארבעים יום דלישתכח מיניה תלמודא דבבלי כי היכי דלא ניטרדיה. ואמרו (ויקרא רבה כה א): נכשל אדם בעבירה אחת ונתחייב מיתה לשמים, מה יעשה ויחיה? אם היה רגיל לקרות דף אחד - יקרא שני דפים, או לשנות פרק פעם אחת - ישנה פעמים, או ללמוד פרק אחד - ילמוד שני פרקים. אלמא רוב גירסא עיקר, כי אם היה הפלפול עיקר, לצעוק ולהרים קול חצי יום בדיבור אחד, אז היה לו לומר: אם מתחילה היה רגיל להקשות קושיא אחת - יקשה שתי קושיות.

ובפרק האיש מקדש אמרינן (קידושין נב ב): כשמת רבי מאיר אמר רבי יהודה: אל יכנסו תלמידי רבי מאיר לכאן שקנתרנים הם! וכל זה שלא היה רוצה להתבטל

מגירסתו, כי רבי מאיר היה חריף, ולא עמדו חבריו על סוף דעתו (עירובין יג ב, נג א). ועוד התם (עירובין נג א): אמר רבי יוחנן: לבן של ראשונים כפתחו של אולם, ושל אחרונים כפתחו של היכל, ואנו כמלא נקב מחט סדקית. ואמר אביי: כסיכתא בגודא לגמרא. ואמר רבא: ואנן כאצבע בקירא לסברא. ואמר רב אשי: ואנן כאצבע בבירא לשכחה. ועכשיו, אנן עניי הדעת אין אנו יכולין לומר "כאצבע", כי אם "כאבן שיש" לגמרא ולסברא.

והא דאמר בפרק במה מדליקין (שבת לא א): אמר רבא: בשעה שמכניסין אדם לדין שואלין אותו: נשאת ונתת באמונה - פלפלת בחכמה? משמע שצריך אדם לפלפל? זהו לימוד הגמרא, שמקשינן משניות על הברייתות ומתרצינן להו. אי נמי, על ידי עסק והגיון בתורה תמיד נותן דעתו לדקדק ומוצא טעמו. אבל לישוב כל היום לפטפט - פשיטא שלא לעשות כן! וכן עתה, רוב הלומדים מודים בעצמם שאין לומדים כהוגן, ויודעים שאינם לומדים בדרך הישרה, כי מרוב טורח הפטפוטים שהם מפטפטים הם מתבטלים לגמרי, ולא ישיגו ללמוד לא תורה ולא נביאים ולא כתובים ולא אגדות ולא מדרשים ולא שום חכמה, מחמת רוב תחבולות שלהם".

ודרשו רבותינו (אבות דרבי נתן פכ"ד) על פסוק זה (משלי כד ל לא): "על שדה איש עצל עברתי ועל כרם אדם חסר לב, והנה עלה כולו קמשונים כסו פניו חרלים וגדר אבניו נהרסה": מי שאינו מחזיר תלמודו, מתחילה משכח ראשי פרקים, סוף מחליף דברי חכמים, סוף שאומר על טמא טהור ועל טהור טמא, והרי הוא מחריב את העולם - אלמא, מי שאינו חוזר לא יוכל להורות כדין אלא טועה ברוב ההוראות. ואמרינן (מדרש משלי י א): אמר רבי ישמעאל: בוא וראה! כמה קשה יום הדין, שעתיד הקדוש ברוך הוא לדון כל העולם כולו בעמק יהושפט, וכיון שתלמיד חכם בא לפניו, אומר לו: כלום עסקת בתורה? אמר לו: הן! אומר לו הקדוש ברוך הוא: הואיל והודית לפני, אמור לי: מה קרית? ומה שנית? ומה שמעת בישיבה? מכאן אמרו: כל מה שקרא אדם יהא תפוס בידו, שלא תשיגהו בושה וכלימה ליום הדין".

ובספר פלא יועץ (ערך גירסא) כתב: "אמרו רז"ל לגרוס איניש והדר ליסבר, ואיתא בש"ס אמר ר"י אי דייקנא לא גריסנא, הנה כי כן אין ראוי לתלמיד חכם שיוציא כל ימיו בעיון ופלפול וחידוד, אלא יקבע עתים בכל יום ללמוד בעיון כפי כחו ש"ס או פוסקים, ושאר היום יפנה עצמו ללמוד בקיאות ש"ס ופוסקים (וכמ"ש לקמן בערך לימוד) באופן שתהא ידו בכל ויהא בקי בכל הדינים, ומה גם שבמקום להוציא הזמן

לעיין ולפלפל בדברי האחרונים לבנות ולנתוץ ולכתוב עליהם במידי דלא נפקא מינה מידי לענין הלכה למעשה, יותר טוב שיתעסק באותן העיתים ללמוד בקיאות להבין להשכיל לשמוע ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים, זאת תורת האדם הלומד תורה לשמה”.

והמהר”ל מפראג כתב בספר חידושי אגדות (ע”ז יט.): “ואמר רבא לעולם ילמוד אדם תורה ואח”כ יהגה. לעולם ילמד תורה וכו’. פירוש **כי אין המידה שילמד תורה ויעיין באותו מקצת מה שלמד, רק ילמד תורה עד ששגורה לו בפה ואחר כך יעיין. כי אין נקנה לו העיון והחכמה בתחילה כאשר אין האדם בעל תורה, רק** כאשר הוא כבר נקרא בעל תורה אז מקרב אל העיון ומצלית. וה’ יתברך בידו העיון, כי כאשר הוא בעל תורה וחסר לו העיון משלים הש”י אותו בעיון, אבל כאשר עדיין לא קנה תורה כלל אין חסר לו העיון, שהרי עדיין חסר התורה, לכך ילמד תורה ואחר כך יהגה”.

והגאון רבי אליעזר מנחם מן שך זצ”ל כתב במכתב (בספר מכתבים ומאמרים): “הנני פונה בזה בדבר שכבר כתבתי כמה פעמים, לא אוכל החריש מלעורר על זה, על סדר הלימוד אשר הולך ומידרדר מיום ליום, וכבר התרעתי על מה שכבר למדו במשך זמן שלם כעשרים דפים, המצב כעת הידרדר עד כדי כך שיש ישיבות שאין מספיקים בשיעור ללמוד במשך זמן שלם אפי’ עשרה דפים, ותורה מה תהא עליה?! וכו’, אך **צריך להיות בקי בכל המסכת הנלמדת, ובדרך לימוד כזה אחרי כמה זמנים ידעו את כל המסכתות, וזה עיקר העליה בתורה. ויהיה לכל אחד סיפוק ולא יעבור עליהם משברים, כי כפי שלומדים עכשיו הבחור הלומד מרגיש אפי’ אחרי כמה זמנים של לימוד כאילו אין לו כלום, ומפאת כך עובר עליו משבר. וכל אריכות בסברות אך למותר הוא, אם לא אפי’ ח”ו להיפך! הסדר הנכון הוא, ללמוד כל יום גמ’ רש”י תוס’, ולעיין בראשונים ובאחרונים המפורסמים כמו הפנ”י רעק”א וכיוצ”ב, לא לעמוד על כל קטע וקטע ימים רבים, העיקר לחזור על כל פרק ופרק, ומה שלא הגיעו בהבנת הדברים בפעם הראשון יתברר בפעם השני והשלישי. לא להתאמץ לומר חידושים, כי החידושים יבואו אחרי כן מעצמם, חוץ מזה החיוב לדעת את כל התורה כולה כל מה שאפשר, וזה בכלל מצות תלמוד תורה שהיא חיובית ואין מה להיפטר מזה, ועל זה נאמר “ושיננתם לבניך” שיהיו דברי תורה מחודדין בפין, שאם ישאלך אדם אל תגמגם אלא אמור לו מיד, (קידושין לא), והשוכח דבר ממשנתו כאילו**

מתחייב בנפשו (אבות ג,ח), אנא אחים יקרים שימו לב לכל הדברים שכתבתי, וה' יסייע בעדכם בעליה גדולה בתורה ויראת שמים, כי זה כל האדם, "עכ"ל המכתב.

ומובא שהגאון רבי משה שמואל שפירא זצ"ל בהספד על רבי שמואל רוזובסקי אמר, שהבריסקר רב אמר, שצריך ללמוד "שנעל און לכייט"! שהכוונה היא - מהר וקל! והוא סיפר; שאלתי את הבריסקר רב, תינח "לייכט" אני מבין, ללמוד קל כדי שלא ילחץ המוח, כי זה לא טוב להלחץ את המוח, אבל "שנעל" איך הוא יעשה, הוא לא מבין? אמר לו הבריסקר רב; מתוך שהרגלת את עצמך ללמוד לאט לכן אתה לא קולט כשאתה לומד מהר, כך הוא אמר לו, אתה יודע למה אתה לא לומד מהר, כי הרגלת את עצמך ללמוד באיטיות ולהאט את החשיבה שלך.

דברי המגן אברהם ושאר הפוסקים שלימוד בלא להבין אינו נחשב לימוד כלל

והנה ידוע ומבואר מה שכתבו הפוסקים שלימוד תורה שבעל פה כגון משנה וגמרא בלא להבין מה שלומד אינו נחשב לימוד כלל.

דהנה בשו"ע אורח חיים סימן נ' כתב: 'קבעו לשנות אחר פרשת התמיד פרשת איזהו מקומן וברייתא דר' ישמעאל, כדי שיזכה כל אדם ללמוד בכל יום מקרא משנה וגמרא, דברייתא דר' ישמעאל הוי במקום גמרא, שהמדרש כגמרא'.

ובמגן אברהם שם כתב: 'נראה לי דוקא בזמניהם שהיו מבינים לשון תרגום (כוונתו ללשון הקודש כמבואר במאמר מרדכי שם), אבל עכשיו שאין מבינים צריכים ללמוד להבין, דאם לא כן אינו נחשב ללימוד, ואף בתפילה מוטב להתפלל בלשון שמבין כמ"ש ס"ס ק"א, מכל מקום יש לומר שאף שהוא אינו מבין הקב"ה יודע כוונתו ומבין, אבל אם אומר המשנה ואינו מבין אינו נקרא לימוד, לכן צריכים ללמוד הפירוש'.

ויתכן לבאר דבריו, כי משנת 'איזהו מקומן' היא משנה פשוטה מאוד שכל אחד מבין את רוב הדברים, כגון שנאכלת לשני ימים ולילה אחד, וכגון שטעונה הפשט וניתוח וכליל לאישים וכו' וכו'. ולכן מי שמבין לשון הקודש הוא מבין בדרך כלל את כוונת הדברים, כי בשביל הענין שילמד כל אדם משנה וגמרא בכל יום אפילו עמי הארץ די במה שמבין גם חלק מהדברים, כי גם בהבנת דין אחד מהמשנה או הגמרא

יצא ידי חובת לימוד משנה בפשטות, וזה יכולים רוב האנשים להבין במשנת איזהו מקומן וברייתא דרבי ישמעאל גם אם אינו לומד את הפירוש, ולכן כתב שמי שמבין לשון הקודש נחשב שלמד משנה וגמרא, אבל אם אינו מבין לשון הקודש אינו נחשב אצלו ללימוד. וכמובן שכל זה לענין סדר התפילה, אבל בסדר הלימוד צריך להבין מה שלומד כדי שיחשב לימוד, ואם מבין רק חלק מהדברים הרי קיים מצות תלמוד תורה רק בחלק שמבין.

והפרמ"ג שם בסימן נ' כתב: "עיינ מגן אברהם דאף בתפילה אף על פי שאין מבין הקדוש ברוך הוא יודע, מה שאין כן בלימוד צריך להבין. ובפרט עמי הארצות **צריך שיבינו הפירוש, משום שיצאו בזה ידי לימוד שלישי במקרא ומשנה וגמרא**".

ובשולחן ערוך הרב בעל התניא הלכות תלמוד תורה פרק ב' סעיף י"ג כתב: 'במה דברים אמורים בתורה שבכתב, אבל בתורה שבעל פה אם אינו מבין הפירוש אינו נחשב לימוד כלל'.

והבאר היטב הביא גם כן את דברי המגן אברהם.

והערוך השולחן שם כתב: "וצריך להבין מה שלומד דאם לא כן אין זה לימוד".

ובמשנה ברורה (שהתקבלו פסקיו בכל תפוצות ישראל) בסימן נ' כתב: 'ואין קריאת פרק זה וברייתא זו עולה ללימוד משנה ותלמוד אלא למי שמבין, אבל למי שאינו מבין צריך ללמוד ולהבין שאם לא כן אינו נחשב ללימוד, דדוקא בתפילה אף שאינו מבין הקב"ה יודע כוונתו, אבל אם אומר המשנה והברייתא ואינו מבין אינו נקרא לימוד'. ובשער הציון שם כתב 'מגן אברהם ושאר אחרונים'.

[ואף שכתב שם בשולחן ערוך הרב על פי הזוהר ש"אף על פי כן יש לאדם לעסוק בכל התורה גם בדברים שלא יוכל להבין, ולעתיד לבוא יזכה להבין ולהשיג את כל התורה שעסק בה בעולם הזה ולא השיגה מקוצר דעתו". אך לענין זה די בפעם אחת שיקרא דברים אלו בעולם הזה כדי להבינם לעתיד, אבל חוץ מזה צריך להיות כל הלימוד במה שמבין שאז מקיים מצוות תלמוד תורה, וכמבואר שם בשולחן ערוך הרב שעיקר הלימוד צריך להיות במה שמביא את האדם לידי מעשה, מה שאין כן כשעיקר לימודו הוא במהירות עצומה שאינו מבין כלל הוא מבטל בידיים מצוות תלמוד תורה, ומלבד זאת השולחן ערוך הרב מדבר על דברים שהאדם אינו יכול להבין בשום אופן מקוצר דעתו, ולא מחמת עצלות ורצון שלא לעמול ולהתייגע ולהשתדל להבין].

ובאשל אברהם (בוטשאשט) סימן מ"ז כתב: "בברכת התורה גם שיש דסבירא להו שהוא מן התורה מכל מקום נהגו להקל באמירת סליחות כיון שאינו דרך לימוד רק דרך בקשה ואמירה בעלמא. וצריך לומר דפשיטא להו דאין צריך ברכה כי אם דרך לימוד דוקא לכולי עלמא, ואם כן לכאורה קשה טובא **מדוע מברכים בכל יום כל אותן שאינם יודעים ללמוד כלל, וכל מה שהם אומרים הוא דרך שיחה ואמירה בעלמא, והיה מהראוי להם שלא לברך כלל ברכת התורה הק'**, גם שאמירת תהילים חשוב כלימוד נגעים ואהלות כידוע. ועיין בריש מדרש הק' שוחר טוב תהלים משמע קצת באופן אחר. מכל מקום על ידי זה אין מברכים בלי לימוד. גם שאומרים בסליחות הרבה פסוקי תהילים וקצת אומרים תהילים להדיא, אין בכל זה פקפוק, כי ודאי בלי לימוד המנהג מכריע שלא לברך בסליחות, והיינו מה שהוא בגדר ודאי **שאיין צריך ברכה כי אם לימוד דוקא**. אך מה שמברכים אותן שאינם בגדר לימוד אין בזה חשש ברכה לבטלה, כי כל ברכה שהונהגה אין עליה עוד חשש ברכה לבטלה כמ"ש זה במקומות רבים ממשנה מפורשת, וכיון שנהגו בזה אין חשש. וטעם המנהג הוא מצד לא פלוג וכו', ואודות עמי הארצות שאינם לומדים כל היום ומברכים יש גם כן צד זכות מלבד הנ"ל, מצד שכולם מבינים על כל פנים בחינת ברכת כהנים שהוא ברכה לעם בני ישראל, וגם קטנים בני ה' או ו', גם הכפריים היותר חסירי לימוד יודעים זה ומבינים זה. והיינו טעמא שבחרו חז"ל בברכת כהנים, כי בזה שווים כל עם בני ישראל לטובה שאומרים בדרך מעין לימוד והבנה".

ומבואר מדבריו שסובר שאף בתורה שבכתב אין נחשב לימוד כשאינו מבין מה שאומר.

ובספר יראים (סימן רנ"ד) שהיה מהראשונים כתב: "**לא ילמוד אדם בלא סברא ויקרא ולא ידע מה יאמר**, אלא שצריך לשמש תלמידי חכמים וללמוד סברתם. כדאמרינן בסוטה פ' היה נוטל [כ"א ב'] היכי דמי רשע ערום עולא אמר זה שקרא ושנה ולא שימש תלמידי חכמים. פירוש שמראה עצמו יודע ואינו יודע לפרש מה שקורא".

הרב עובדיה יוסף זצ"ל בשם הפוסקים - לימוד בלא הבנה אינו נחשב כלימוד, ואין לך ביטול תורה גדול מזה

וכתב הרב עובדיה יוסף זצ"ל בשו"ת יביע אומר (חלק א סימן כו אות ט):

"אם לומד משניות גירסא בעלמא, נראה ודאי דלא חשיב לימוד כדי לסיים עליו באכילה ושתיה, ולפטור עצמו מתענית, וכמו שכתב המגן אברהם (סי' נ) שאם אומר המשנה ואינו מבין אינו חשוב לימוד. ע"ש. וכ"כ בשו"ת עמק הלכה (ס"ס יח). ובשו"ת פני מבין (חאו"ח סי' רלב). ובשו"ת שמן ראש (חאו"ח סי' ה). ע"ש. איברא דבע"ז (יט) אמרינן, ליגרס איניש אף על גב דלא ידע מאי קאמר, ולפ"ז צ"ל דהמג"א מיירי במי שיכול להבין. אבל באינו מבין חשיב לימוד, ושוב ראיתי למרן החיד"א במראית העין (ע"ז יט) שהביא בשם הרב בינת יששכר שהביא חולקים על המגן אברהם מכח הגמ' דע"ז יט הנ"ל, ודחהו החיד"א, דהגמרא מיירי כשאין בידו להבין, והמגן אברהם מיירי כשיש לו שכל להבין וקורא בבלי דעת. ע"ש.

ומכאן תשובה לקצת מחכמי הדור, שיש להם סגולה לגמור כל הש"ס בתוך תקופה קצרה בלי הבנה כלל, והוא איבוד זמן, ואינו נחשב להם לימוד, ואין לך ביטול תורה גדול מזה. ומצאתי שכן כתב הגאון ר' גבריאל איספראנסה בליקוטים שבסו"ס עץ החיים (דקל"ט ע"ד). וטוב מעט בכוונה מהרבות בלי כוונה. ועל כל פנים לבטל תלמידי חכמים מלימודם בכדי שיגמרו הש"ס גירסא בלי הבנה. הוא איסור גמור לפע"ד.

ואמנם מרן החיד"א במורה באצבע (סי' ב אות מג) כתב, שמספיק כשמבין פירוש התיבות אף על פי שאינו מבין הענין. וכ"כ במראית העין (ע"ז יט) הנ"ל. וע"ע בשו"ת בית ישראל (סי' קמ). מכל מקום מי שיכול להבין ואינו עושה כן הרי הוא כמתרפה במלאכת שמים. ובשו"ת חיים שאל ח"א (סי' עה אות ב) כתב ג"כ שצריך להבין בש"ס היוצא מפיו פשט הדברים. ע"ש.

[וז"ל שו"ת חיים שאל להחיד"א שם: "זאת העצה היעוצה להתמיד לקרות בתורה כפי ידיעתו ש"ס משנה בנעימה, ולפחות ישים מעייניו להבין היוצא מפיו פשט הדברים, דאם לא שם את לבו כתב המג"א א"ח סי' נ"א דאינו לימוד כלל".]

ועיין בעץ יוסף על העין יעקב (ע"ז יט), שכתב, 'ליגרס אינש אף על גב דלא ידע מאי קאמר, פי' רש"י, שאין רבו יודע לפרש לו כלום, ור"ל שקשה לו ממקום אחר, אבל צריך לדעת הפשט הברור. כן פירש הגר"א'. ע"כ ודו"ק.

וכיוצא בזה כתב בספר פלא יועץ (מערכת ידיעה) וז"ל: כתבו הפוסקים, שמי שיכול לפלפל בחכמה, ולקנות ידיעה חדשה, ומוציא הזמן בלימוד תהילים וזוהר, הרי זה נחשב לו ביטול תורה.

ובשו"ת צל"ח (סי ל"ג) בשם ספר שערי חיים (דף ק"מ) נשאל על מי שהקדיש סכום לתלמיד חכם בתנאי שילמד בכל יום י"ח פרקי משנה, והתלמיד חכם שהתחיל לקיים התנאי, חזר בו בטענה שהוא לומד י"ח פרקים בלי הבנה, ונוח לו ללמוד שמונה פרקים עם פירוש הברטנורא והתוספות יום טוב, והמקדיש טוען שרצונו יותר שילמד י"ח פרקים, כדי שיסיים המשניות בכל חודש. והשיב, שמכיון שלימוד משנה בלי הבנה לא נחשב לימוד, יותר טוב שיקרא ח' פרקים בהבנה ולא באמירה בלבד. ע"כ. ואמנם מי שהוא פתי ואינו יכול להבין, יש לו שכר על קריאתו, אך אין זה נחשב סעודת מצוה, ומי שיכול להבין ואינו עושה כן, הרי הוא כמתרפה במלאכת שמים. עכ"ל היביע אומר.

דברי ביאור הליקוטים ועלים לתרופה וכוכבי אור שצריך ללמוד עם הבנה

ונביא כאן מה שכתב בביאור הליקוטים לר' אברהם ב"ר נחמן זצ"ל מגדולי חסידי ברסלב ומעתיקי השמועה על תורה ע"ד: "מבואר מצירופי דבריו ושיחותיו הקדושים של רבינו ז"ל (שיחות הר"ן סי' כ"ו), שבכל מקום שהאדם לומד, אפילו אם אינו זוכה להבין (אף שניסה להבין), יזכה לעתיד להבין [והיינו שמובא שם שבני אדם השומעים התורה של הצדיק האמת ואינם מבינים אותה, לעתיד בעולם הבא יבינו]. כי אלה הלימודים [דיבור בלא דיעה], נקראים על כל פנים בשם ערבי נחל המובא בזוהר הקדוש. ושכל זה אין עולה כלל כנגד הדיבור בדיעה, והלימודים שזוכה האדם גם בעולם הזה להבין. גם ממילא מובן מזה, לענין מדריגת ההבנה, שכל שההבנה גדולה ועמוקה יותר עוד בעולם הזה, יגדל וישגב כמו כן כפלי כפלים עומק הבנתו שלעתיד. ושכמו כן הרגשת הנעימות והעריבות והעונג שיש

בדיבורי התורה, ושמחוייב בזה כל אחד מישראל [כמבואר בדברי רבינו ז"ל בסוף סימן ע"א לקוטי תנינא חבלים וכו'], וכנראה מנוסח התפלה והבקשה שבברכת התורה: והערב נא וכו'. שאם בכל זאת לא יזכה עדיין האדם בעולם הזה להרגשת העונג ונעימות הזאת, יזכה על כל פנים לעתיד, **ושכל אשר יתגדל יותר עומק ההבנה שבעולם הזה, יזכה כמו כן לעומק ההבנה ביתרון יותר לעתיד, ולהרגשת העונג והתענוג שמהם כפלי כפלים**".

אם כן מבואר להדיא שכל הלימוד בלא הבנה כשמנסה להבין ואינו מצליח אינו עולה כלל כנגד הדיבור כשמבין, ולפי ההבנה בעולם הזה כך יזכה לעתיד להבין הרבה יותר. ומבואר בדבריו שכל אחד מישראל מחוייב להרגיש נעימות ועונג בדיבורי התורה, וזהו על ידי שמבין את לימודו. אם כן מובן מזה שהאדם צריך לעסוק במה שמבין ולא במה שאינו מבין. ועכ"פ להשתדל להבין כל מה שיכול להבין. ובודאי לא ללמוד לכתחילה באופן של קריאה בעלמא ולהשקיע בזה זמן רב, שכמבואר לעיל אינו מקיים בזה מצוות תלמוד תורה כלל.

וכן כתב במתוק מדבש על דברי הזוהר קדושים דף פה: הנ"ל בענין דיבור בלא דעה שהוא בחינת ערבי נחל, שהכוונה למי שאין לו רב שילמד אותו, ואז כשאין לו ברירה ואינו יכול להבין נעשים גם מזה תיקונים, ואין הכוונה כלל למי שיכול להבין.

ובליקוטי תפילות תפילה צ"ג כתב על תורה ע"ד שבה מבואר ענין דיבור בלא דעה שהוא בחינת ערבי נחל: "שנזכה ללמוד ולהגות בתורתך הקדושה תמיד, **ואפילו בעת ובמקום שאין אנו זוכין להבין דברי תורתך על בורין, נזכה להתייגע ולעסוק ולהגות בהם וללמוד אפילו בלי הבנה**. ואתה ברחמיך תקבל גם את עסק התורה הזה ותשמח בדברי תורתנו אפלו כשהם בלא הבנה וכו'. ותעורר רחמיך הגדולים עלינו ותהיה בעזרנו, ותפקח את עיני שכלנו שנזכה לצאת מחושך לאור, ותאיר עינינו במאור תורתך שנזכה לידע ולהבין ולהשכיל את כל דברי תורתך על בורין ואמיתתן. ולידע כל דיני ומשפטי התורה וכל דרכי התורה".

הרי מבואר בדבריו שצריך להתייגע ולעסוק ולהגות בתורה, ואם אף על פי כן אינו מבין אז יש חשיבות גם ללימוד זה. וצריך להתפלל לה: יתברך שיזכה לצאת מחושך לאור ולהבין את כל התורה הקדושה.

ובליקוטי עצות (ערך תלמוד תורה) כתב: **"על ידי שמתייגע בתורה עד שזוכה לידע אותה ולהבינה, על ידי זה הוא מרפא את נפשו ומעלה אותה למקום שרשה וממתיק כל הדינים והוא נוטע אילנא דחיי לעילא דכולא אסותא. גם הוא מקים ומחדש כל העולמות ומגלה כבודו יתברך בעולם שזה עיקר התכלית של כל עבודת האדם, כדי שיתגדל כבודו יתברך שמו"**.

ובהמשך שם: **"מי שעוסק בתורה ואינו יכול להבין גם זה טוב מאוד. כי כל דיבור ודיבור עולה למעלה והקדוש ברוך הוא שמח בהם, ונעשה מהם בחינת ערבי נחל"**.

והדברים מפורשים וברורים כשמש בספר עלים לתרופה מכתב ו' שכותב ר' נתן זצ"ל תלמידו המובהק של רבי נחמן מברסלב זצוק"ל לבנו: **"גם אהובי בני, לא טוב בעיני שכתבת לי שקבעת לך שני שיעורים בלימוד פוסקים בארח חיים הלכות שבת ובירורה דעה הלכות מליחה, הלא היה לך להבין כי לא חפצתי בדרך כזה, לפזר דעתו בענינים רחוקים כאלה, וכי מה ענין מליחה להלכות שבת, הלא ידעת כי רצוני בסדר הלימוד הוא ללמוד כסדר דייקא (עיין שיחות הר"ן עו), דהיינו שתגמור האורח חיים עד סופו, ואחר כך תתחיל בעזרת השם יתברך ללמוד היורה דעה מהלכות שחיטה מראשו לסופו כסדר דייקא, וכן החושן משפט והאבן העזר, לא כמו שנוהגין בני הנעורים לחטוף בכל זמן הלכתא מיוחדת, לפעמים הלכות בשר בחלב ולפעמים הלכות טוען ונטען ופתאם מדלגין להלכות נדה וכיוצא בזה, ונשארים קרח מכאן וקרח מכאן, וזה וזה לא עלתה בידם. ומאומה לא ישאו בעמלם. כי כאשר יגדלו אינם יודעים שום דין והלכה אפילו במקום אחד. על כן רצוני שתלמד רק הלכות שבת וגם מסכת שבת כאשר כתבת, ותשים עיניך ולבך להבין הדברים היטב ולא תונה את עצמך. וגם לא תדקדק יותר מדאי בחינם. כאשר כבר דברנו בזה"**.

ואם כן מבואר להדיא מדברי ר' נתן זצ"ל תלמידו המובהק של רבינו הקדוש שדרך הלימוד הוא להבין היטב ולא לרמות את עצמו, ולא יתכן בעולם שיכתוב ר' נתן אחרת מדברי רבינו הקדוש.

ובספר כוכבי אור (לר' אברהם ב"ר נחמן ז"ל) כתב: **"בְּיָמֵי נְעוּרַי, חָלַפְנוּ וְעָבְרוּ אֶצְלֵי כַּמָּה שָׁנִים שְׁנַפְּלֵאֲתֵי קִצֵּת בְּפִרוּשׁ מֵלֵת הָעֵינָן שֶׁהִזְכִּיר רַבְּנוּ ז"ל לְעִנְיַן הַלְמוּד שֶׁבְּסִפְרֵי הַקְּדוּשִׁים. כִּי לְכַאוּרָה אֵין יְכַלֵּת כָּלֵל שְׂיִכְפֹּל זֶה הַלְמוּד לְפִשׁוּט וְעֵינָן. כִּי בַתּוֹרָה שֶׁבְּגִלְגָּה, תְּלַמּוּד בְּבִלֵי וִירוּשָׁלַיִם, גַּם אִם נִמְצָא בָהֶם לְמוּד אֶחָד פִּשׁוּט (לְהַבִּין עַל כָּל פְּנִיּוֹת בְּפִשִּׁיטוֹת מֵאִמֵר הַגְּמָרָא, כִּי בְּלֵי זֶה לֹא נִקְרָא בְּשֵׁם לְמוּד כָּלֵל) נִמְצָא בְּכָל**

זה למוֹד הָעֵיוֹן, אֲשֶׁר הַלּוֹמְדִים בָּהֶם יְשִׁימוּ עֵינֵיהֶם לְעֵין וְלַהֲעֵמִיק יוֹתֵר בְּפִלְפוּלִים שׁוֹנִים (ולא בְּדָרֶשׁ, כִּי הַדָּרֶשׁ הוּא עֵנָן אַחַר פְּנוּדָע), אֲבָל בְּלִמּוּד כְּזֶה לְכַאוֹרָה לֹא נִמְצָא כָּלֵל יוֹתֵר מִפְּרוּשׁ הַפְּשוּט וְכוּ”.

ואם כן מבואר להדיא בדבריו שצריך להבין בפשיטות את מאמר הגמרא ובלי זה אינו נקרא בשם לימוד כלל. ור' אברהם ב"ר נחמן ז"ל ידוע בקרב כל חסידי ברסלב כגדול המעיינים והמעמיקים בדברי רבינו הקדוש, ונודע גם בקדושתו ופרישתו וצדקותו הגדולים, ואם הוא הביא את הדבר כפשוט שאין זה נחשב כלימוד, בהכרח שהבין את כוונת רבינו שצריך להבין מה שלומד.

ועיין בהקדמת ליקוטי הלכות שכתב רבי נתן ז"ל: "זֶה בְּרוּר וְיָדוּעַ לְכָל מְשֻׁכֵּל, שֶׁבְּכָל הַמְּקוֹמוֹת שֶׁנִּמְצָא בְּסִפְרֵים קְדוּשִׁים וּבְאִוָּרִים וּבְאִרְיוֹת גְּדוּל הֵן בְּגִמְרָא פִירוּשׁ תּוֹסֵפוֹת הֵן בְּסִפְרֵי קְבֵלָה וּפְרִדָּ"ס [פִירוּשׁ רַמְזוֹ דְּרוּשׁ סוּד], כְּמוֹ בְּסִפְרֵי הַשֵּׁף עַל הַחֲשׁוֹן מְשֻׁפֵּט, אוֹ בְּסִפְרֵי שְׁאֵלוֹת וְתִשְׁבּוּבוֹת בְּדַרְוֹ אֲרַכָּה מֵאֵד, אוֹ בְּסִפְרֵי הָאֲר"י ז"ל, שֶׁכָּל דְּרוּשׁ וְדָרוּשׁ מִתְרַחֵב וְהוֹלֵךְ מֵאֵד. וְעַל פִּי רַב הַדְּרוּשׁ שֶׁבְּסוּף מְקֻשֶׁר מֵאֵד לְהַדְּרוּשׁ שֶׁלִּפְנֵי כַּמָּה וְכַמָּה דְּפִין. וּמִי שֶׁבָּקִי הֵיטֵב בְּכַתְבֵי הָאֲרִיז"ל, מִבֵּין שֶׁכִּמְעַט כָּל הַסֵּפֶר עֵץ חַיִּים וּפְרִי עֵץ חַיִּים הֵם דְּרוּשׁ אֶחָד גְּדוּל, כְּמוֹ כֵּן בְּכָל מְקוֹמוֹת הַבָּאִים בְּאֲרַכָּה כְּאֵלֶּה, חֲלִילָה לְהַמְעִין לְהַתְּבַהֵל וּלְפַחַד אִיךְ אֶפְשֶׁר לְתַפֵּס בְּמַח וְשֶׁכָּל דְּרוּשׁ אֲרַךְ מֵאֵד כְּזֶה, כִּי עַל זֶה נֶאֱמַר (משלי יז, כד), "וְעֵינַי כְּסִיל בְּקִצָּה הָאָרֶץ", כְּמוֹ שֶׁפִּירֵשׁ רַש"י שָׁם. עֵין שָׁם. אֲבָל הַחֶכֶם אוֹמֵר, הַיּוֹם אֶלְמָד מְעַט וּמְחַר מְעַט וְכוּ', כְּמַבְאָר שָׁם בְּפְרוּשׁ רַש"י, עֵין שָׁם. וְזֶה הָעֵנָן צְרִיכִין בְּנֵי הַנְּעוּרִים לִידַע מֵאֵד, וְחוּבָה עַל מוֹרֵיהֶם וּרְבֵיהֶם לְהוֹדִיעֵם זֹאת לְבַל יִתְבַּהֲלוּ וְיִפְחָדוּ כָּלֵל מִדְּרוּשׁ אוֹ חֲדוּשׁ אֲרַךְ, רַק יְשִׁימוּ עֵינֵיהֶם וּלְבָם עָלָיו כְּסִדֵּר מְעַט מְעַט. וְיִקְשְׁרוּ בְּתַחֲלָה עֵנָן אֶחָד עַד שֶׁיִּבְיֵנו אוֹתוֹ קִצָּת, וְאַחַר כֵּן יִלְכוּ לְהֵלֵן כְּסִדֵּר בְּהַדְּרָגָה מִחֲדוּשׁ לְחֲדוּשׁ, וּמַעֲנִין לְעֵנָן עַד שֶׁיִּגְמְרוּ עֲמוּד אוֹ דָף אֶחָד. וְכֵן יִלְכוּ כְּסִדֵּר בְּכָל פַּעַם מַעֲנִין לְעֵנָן בְּלֵי בְּהֵלָה וּבְלִבּוֹל. וְאִזּוֹ יְבוֹאוּ עַל מְקוֹמָם בְּשִׁלוֹם וְיוֹכְלוּ לְהַבִּין אֶפְלוֹ דְּרוּשׁ אֲרַךְ מֵאֵד, אֶפְלוֹ מִי שֶׁאִינוּ מִפְּלֶג בְּיֹתֵר”.

ונמצא למעשה שאם האדם קורא בלא להבין כשהוא יכול להבין, הרי הוא מבזבז שעות רבות בכל יום ואינו מקיים מצוות תלמוד תורה, ואינו נחשב לימוד, ואין צריך לומר שאין לו שום סיפוק כלל מלימודו, (וכמבואר לעיל מביאור הליקוטים שכל התענוג והעריבות בלימוד הוא מההבנה), ואין לו שום הלכה למעשה מלימודו, (ומבואר בחז"ל שכל ענין הלימוד הוא

להביא לידי מעשה), וקל וחומר שלא יהיה תלמיד חכם כלל מלימוד כזה, וכל המעלות של לימוד התורה שאמרו חז"ל שבחים רבים כל כך על זה אין לו, כי אינו נחשב לימוד כלל. וגם אין סיכוי כלל שיחזיק האדם מעמד בלימוד כזה שאינו מבין כלום, כי לקרוא בלי הבנה זה דבר קשה, וכידוע שהאדם אינו נהנה כלל מדבר שאינו מרגיש שיוצר בזה משהו, או שהתחדש לו משהו. וכבר כתב הרמב"ם שאין מחשבת עריות מצויה אלא בלב פנוי מן החכמה, וכשהבור ריק ומימי התורה אין בו אז נחשים ועקרבים יש בו.

והרי גם מי שהוא קשה הבנה וקשה תפיסה, יש הרבה דברים קלים שהוא יכול ללמוד, כגון חומש עם רש"י, משניות, קיצור שולחן ערוך, משנה ברורה, מדרשים, ספרי מוסר וחסידות, וכו' וכו', דברים קלים המובנים לכל, וגם בלימוד הגמרא אכשר דרא ויש הרבה ספרים המבארים היטב את הפירוש הפשוט בגמרא, שוטנשטיין, מתיבתא, משניות מצוירות, משנה ברורה המפורש, וכו', וכן יש שיעורים מוקלטים המבארים את הדף היומי ושאר חלקי התורה וכו', ומה גם שיש מסכתות קלות שכל אחד יכול להבין, כגון מגילה תענית ברכות וכו', ומדוע שיקרא גמרא בלא להבין כלל ויפסיד את מצות תלמוד תורה, וגם לא יהיה לו סיפוק כלל מקריאתו.

ובמשנה ברורה סימן קנ"ה כתב: "אפילו מי שיודע ללמוד רק מעט אפילו הכי יקבע לו מקום בבית המדרש ללמוד במה שיודע, **וכשלומד רק מעט נכון שיעקר לימודו יהיה בהלכות שידע איך להתנהג למעשה**, ואם אינו מבין בהלכות ילמוד כל מה שיודע, **וכעת בזמנינו יש כמה ספרים ממאמרי חז"ל מועתקים על לשון אשכנז ויוכל כל אדם לקרות וללמוד בהם**".

הרי מבואר בדברי המשנה ברורה שהדרך הנכונה והישרה היא שמי ששכלו נמוך ואינו מבין דברים עמוקים או שהוא במצב שקשה לו ללמוד דברים עמוקים, שילמד דברים קלים יותר, כל אחד לפי מדרגתו ומצבו.

ויש שהעלו טענה חדשה שמכיון שבדורינו היצר הרע מתגבר מאוד ויש הרבה בחורים נושרים, לכן כדי להצילם פותחים להם מסגרות שבהם הם קוראים עשרות דפים ביום בלי להבין, וישנם בחורים שעושים בכל תקופה קצרה סיום על כל הש"ס בלי להבין כלום, ויש שחוזרים על מסכת אחת מאה ואחד פעמים בלי להבין כלל, והם טוענים שעדיף שיעסקו בזה מאשר שיסתובבו ברחוב או שיעסקו בדברים אסורים.

ואמנם טענה זו אינה נכונה, שהרי אם יבוא ויטען אדם שגם לקרוא בלי להבין קשה לו, הרי נאמר לו שצריך להתגבר על היצר הרע ולהתאמץ, אם כן גם עכשיו נאמר לו שיתגבר על יצרו וישתדל להבין, כי בשביל זה בא לעולם.

והעצה היעוצה שיתחיל ללמוד מעט מעט, ויתחזק עם המעט שלומד, כמו שסיפר רבי נתן זצ"ל (קונטרס ימי התלאות): "קִדְּם שְׁנַתְּקַרְבְּתִי לְרַבְּנוּ זְכָרוֹנוֹ-לְבָרְכָהּ, כְּמַעַט הַיִּיתִי רְחוּק מִלְּמוּד, בְּשִׁבְלֵי שְׁרָצוֹנֵי הָהָר לְהִיּוֹת בֵּין הַמַּתְמִידִים וְכִיּוֹן כְּשֶׁבָאתִי לְבֵית הַמְּדַרְּשׁ וְנִזְדַּמְּן לִי אִיזוּ מִנִּיעָה וְלֹא הָיִיתִי יָכוֹל תִּיכַף לְלַמֵּד הַתִּיאֲשֵׁרִי מִיּוֹם זֶה, וְחֻשְׁבְּתִי שֶׁהַהֲתַמְדָּה תִּתְחַל מִיּוֹם שְׁנִי, וְכֵן אָרַע לִי בְיוֹם שְׁנִי בְּאוֹפְנִים אַחֲרַיִם, וְכֵן בְּיוֹם שְׁלִישִׁי, עַד שֶׁנִּפְלַתִּי לְיָאוֹשׁ וְנִעַשִׁיתִי בְּטֶלֶן גְּמוּר. אֲמַנֵּם כְּשֶׁנִּתְקַרְבְּתִי לְרַבְּנוּ זְכָרוֹנוֹ-לְבָרְכָהּ אָמַר לִי אוֹדוֹת זֶה: "אֲבִיסְעֵלֶע אִיז אוֹיף גוּט", "מְעַט גַּם טוֹב". אַחַר-כֵּן כְּשֶׁבָאתִי לְבֵית הַמְּדַרְּשׁ וְרָאִיתִי שְׂאִינִי יָכוֹל לְלַמֵּד הַרְּבָה כִּי אִם מְעַט, וְנִזְפַּרְתִּי בְּדַבְּרֵי רַבְּנוּ זְכָרוֹנוֹ-לְבָרְכָהּ שְׂאִמֵּר: "אֲבִיסְעֵלֶע אִיז אוֹיף גוּט", וּבְכֵן לְמַדְתִּי מְעַט, אַחַר-כֵּן אֲמַרְתִּי אֶלְמַד עוֹד מְעַט, וְלְמַדְתִּי עוֹד מְעַט וְעוֹד מְעַט עַד שֶׁנִּעַשִׁיתִי מַתְמִיד".

ועצה נוספת שילמד דברים קלים, שכן בדרך כלל כל בחור ואברך יכול ללמוד בקלות ובלי מאמץ גדול דברים קלים להבנה, שיתנו לו הנאה וסיפוק, ושירגיש את המתיקות שבתורה, ורק המתיקות והנעימות והערבות שבתורה זה מה שימשוך אותו לעבודת ה' וללימוד התורה, ועל זה אמרו חז"ל 'המאור שבה מחזירה למוטב'.

ואם יבוא יצרו ויאמר לו הרי אתה לומד רק קצת ורק דברים פשוטים וקלים, ואינך למדן, על זה גילה לנו רבינו הקדוש את העצה הקדושה של 'אזמרה לאלקי בעודי', שצריך להתחזק עם מעט הטוב שזוכה לחטוף, ולא להסתכל על אנשים אחרים, וכפי שמובא במעשה של החכם והתם שאמר התם 'זה מעשה שלו וזה מעשה שלי, ועוד למה לנו לדבר מאחרים'.

ואם רואה שמוחו חלש עד שאפילו דברים קלים ופשוטים אינו מבין, הנה מצינו שסיפר רבינו הקדוש על עצמו על ימי ילדותו: "סיפר שכל לימודו בא לו ביגיעה גדולה, כי בתחילה היה לומד משניות. ולא היה מבין לימודו, והיה בוכה הרבה לפני השם יתברך שיאיר עיניו. והיה בוכה ובוכה כל כך עד שזכה שיוכל ללמוד משניות, וכן אחר כך למד שאר ספרים ולא היה מבין גם כן, והיה בוכה ובוכה גם כן הרבה מאוד עד שזכה להבינם. וכן בלימוד זוהר וכתבי האר"י זכרונו לברכה היה בוכה גם כן הרבה עד שזכה להבין.

ואמר: שבתחילה בכל ספר וספר שלמד לא היה מבין והיה קשה לו הרבה ולא היה יכול לעמוד על פשוטן של דברים. והיה לו יסורים גדולים מזה והיה לימודו ביגיעה גדולה, ואף על פי כן למד הרבה מאוד. כי היה מחזק עצמו מאוד והכל זכה על ידי תפלתו ובכייתו כנ"ל".

ואם האדם במצב שהוא מרגיש קושי גדול אפילו ללמוד דברים קלים, על זה מובא שאמר רבינו: "אחד שאל אותו בענין הנהגת התקרבות להשם יתברך, וציוה לו ללמוד וכו'. ושאל אותו: הלא איני יכול ללמוד. השיב לו: על ידי תפילה יכולין לבוא לכל, לכל טוב, לתורה ועבודה ולכל הקדושות ולכל העבודות ולכל הטובות שבכל העולמות".

אמנם דרך זו לקחת את דרך הלימוד של רבינו הקדוש, ולומר שהדרך של רבינו היא לקרוא בלי להבין, וכך לחנך בחורים ואברכים. הרי בזה מחללים את שם רבינו בעולם, וגורמים לכל כך הרבה ביטול תורה, ואוי לנו מעלבונה של תורה.

וגם אם מצינו באיזה מקום שיש איזה סגולה באמירת תיבות התורה בלבד, אך הלא מצינו גם שרבינו הקדוש כתב בליקו"מ סי' רפ"א שאפילו אדם פשוט אם ישב עצמו על הספר, ויסתכל על אותיות התורה, יכול לראות חדשות ונפלאות, והאם יעלה על הדעת שאדם יפתח ישיבה שרוב היום יסתכלו על האותיות בלי לאמרם ובלי להביןם, ויאמר שעדיף שיעשו זאת מאשר שיהיו ברחוב. ואיך אפשר לכתחילה להמציא דרך בחינוך בדרך שלא שיערו אבותינו לחנך בצורה כזאת, ולא באופן הנכון שילמדו מעט כפי כוחותיהם, עד שיקבלו טעם בלימוד יותר ויותר.

ביאור דברי הגמרא - אף על גב דלא ידע מאי קאמר

ובענין מאמר הגמרא שאמרו 'ליגרוס איניש וכו' אף על גב דלא ידע מאי קאמר', הנה החיד"א בספר מראית העין (ע"ז יט) הביא בשם הרב בינת יששכר שהביא שאביו ז"ל חלק על המג"א מכח הגמ' בע"ז י"ט שאמרו שצריך האדם ללמוד 'אף על גב דלא ידע מאי קאמר', ודחהו החיד"א, "דמהא לא קשה מידי על הרב מגן אברהם, דהגמרא מיירי כשאין בידו להבין, והמג"א מיירי כשיש לו שכל להבין וקורא בבלי דעת".

ודברי החיד"א מדוייקים ממש בדברי רש"י שם בגמרא שכתב: 'דלא ידע מאי קאמר - שאין רבו יודע לפרש לו כלום'. הרי מבואר שרק דברים שרבו אינו יודע

לפרש לו ילמד בלא להבין, וגם זה רק בפעם הראשונה, ואח"כ כשלומד בפעם השניה יתבונן להבין מה הפירוש גם בזה. וכמו שכתב רש"י שם: 'ילמד אדם - מרבו עד שתהא גירסת התלמוד **ופירושו** שגורה לו בפיו. ואח"כ יהגה - יעיין בתלמודו לדמות מילתא למילתא להקשות ולתרץ, ובראשונה לא יעשה כן שמא יבטל והרב לא ימצא לו כל שעה, ועוד לאחר ששנה הרבה הוא מתיישב בתלמודו ומתרץ לעצמו דבר הקשה',

וכן בהמשך שם כתב רש"י: "גרסה - לשון גרש וכרמל (ויקרא ב) שלא היה טוחן הדק אלא כריחים של גרוסות המחלקין חיטה לשנים או לארבע [לצורך] מאכל. גרסה נפשי לתאבה - מרוב תאותי לתורה **הייתי שובר לפי היכולת** אע"פ שאיני טוחנה הדק ליכנס בעומקה".

הרי מבואר להדיא מדברי רש"י שצריך שבתחילה יהיה הפירוש שגור בפיו, ושבתחילה יבין כפי יכולתו. ולא שילמד בלי להבין כלל.

וכן כתב גם בשו"ת שמן ראש (או"ח סי' ה) וז"ל: "יש להקשות ע"ז ממה דאמרינן בש"ס ע"ז דף י"ט 'לעולם ילמוד אדם אע"ג דלא ידע מאי קאמר, שנאמר גרסה נפשי לתאבה' וכו', וע"כ לפי מה שכתבו התוס' ע"ז דף כ"ב בפירוש מה דאיתא בש"ס שבת דף ס"ג ע"א שני תלמידי חכמים המחדדים זה את זה בהלכה, שפירש ר"ת דאע"ג שאין עומדין על העיקר הקב"ה אוהבן והוא דלית להו רבה למיגמר מיניה. ועל כרחך **בעם הארץ ששונה מה שאינו מבין אם לית ליה ממי שילמוד אותו גם זה חשוב לפני השי"ת כלימוד, אבל באפשר ללמוד הפירוש ואינו לומד אז אינו יוצא ידי חובה באמירה בלבד.** וזה שאמרו בשבת דף ס"ג ע"א למשמאילים בה, ופירש רש"י לשון אחד שאין מבינים בה עיי"ש".

ובספר ליקוטי מהרי"ח (ח"א סדר קביעות עיתים לתורה) כתב: "עיין במגן אברהם סימן נ' **דאם אינו מבין מה שלומד לא נחשב ללימוד, ולפענ"ד הכוונה דוקא באם אינו מבין מחמת שלומד משפה ולחוץ ואינו מייגע עצמו להבין, ובזה פי' דברי הגמרא במס' ע"ז לעולם לגרוס איניש ואע"ג דלא ידע מאי קאמר וכו'.**"

ובפירוש עץ יוסף על העין יעקב כתב: "ואע"ג דלא ידע מאי קאמר, שאין רבו יודע לפרש לו כלום (רש"י), פירוש **אע"פ שקשה לו ממקום אחר, אבל כאן צריך לידע פשט הברור** (הגר"א)".

הרי כתב דברים מפורשים בשם הגאון מוילנא שאין כוונת הגמרא ללמוד בלא להבין, אלא שבתחילה לא יעיין בקושיות הקשים לו ממקומות אחרים.

פוסקים שהיה משמוע לכאורה מדבריהם שנחשב לימוד גם בלא להבין

ומכיון שיש שרצו להוכיח שכוונת רבינו הקדוש שצריך ללמוד בלי להבין, לכן הביאו לשונות של כמה פוסקים שלכאורה משמע מדבריהם שיוצאים ידי חובת תלמוד תורה גם בלי להבין מה שאומר. ואמנם כשמעיינים בפנים ורואים כל דבריהם רואים שאין זה כוונתם. ונבאר הדברים.

והנה בקיצור שולחן ערוך (סימן כ"ז) כתב: "צריך להזהר בכל מה שהוא לומד, להוציאו בשפתיו ולהשמיע לאזניו, שנאמר, לא ימוש ספר התורה הזה מפך והגית בו וגו'. ומי שמוציא בשפתיו אף על פי שאינו מבין, קיים מצות ולמדתם. ולכן כל עם הארץ מברך ברכת התורה בשחר לפני הפסוקים, וכן כשעולה לספר תורה. וכל העוסק בתורה ואינו יכול להבין מחמת קוצר דעתו, יזכה להבינה בעולם הבא".

ואמנם אין שום הכרח כלל מדבריו שגם בתורה שבעל פה מקיימים את מצות תלמוד תורה כשאינו מבין, שהרי הוא מדבר לענין תורה שבכתב, כגון הפסוקים שאומרים אחר ברכת התורה, וכן כשעולה לספר תורה. וכן מבואר מדבריו שכוונתו רק לענין עם הארץ שאינו מצליח להבין כלל את לימודו, וכמו שכתב בסוף דבריו 'מחמת קוצר דעתו'.

ולמעשה דברי הקיצור שולחן ערוך הם מועתקים מדברי שולחן ערוך הרב בהלכות תלמוד תורה (פרק ב') אלא שקיצר ולא הביא את כל דבריו, ואם כן מסתבר שאינו חולק על שיטת השולחן ערוך הרב, ונביא כאן את לשונו של שולחן ערוך הרב: "כל אדם צריך לזהר להוציא בשפתיו ולהשמיע לאזניו כל מה שלומד בין במקרא משנה ותלמוד אלא אם כן בשעת עיון להבין דבר מתוך דבר וכל מה שלומד בהרהור לבד ואפשר לו להוציא בשפתיו ואינו מוציא אינו יוצא בלימוד זה ידי חובת מצות ולמדתם אותם וכמ"ש לא ימוש ספר התורה הזה מפך והגית בו וגו', וכמו בכל המצות התלויות בדיבור שאינו יוצא בהן ידי חובתו בהרהור אלא אם כן שומע מפי המדבר שהשומע כעונה בפיו. אך אם מוציא בשפתיו אף על פי שאינו מבין אפילו

פירוש המילות מפני שהוא עם הארץ הרי זה מקיים מצות ולמדתם, ולפיכך כל עם הארץ מברך ברכת התורה בשחר לפני הפסוקים וכן כשעולה לספר תורה. **במה דברים אמורים בתורה שבכתב אבל בתורה שבע"פ אם אינו מבין הפירוש אינו נחשב לימוד כלל.** ואף על פי כן יש לאדם לעסוק בכל התורה גם בדברים שלא יוכל להבין ולעתידי לבוא יזכה להבין ולהשיג כל התורה שעסק בה בעולם הזה ולא השיגה מקוצר דעתו".

ומה שכתב בשו"ת מהרי"ל החדשות (סימן מ"ה אות א'): "ופשיטא דאיש חייב לברך אף על גב דאין מבין קריאתו וגרסתו", יש לומר דכוונתו לענין תורה שבכתב, שלכן מברך ברכות התורה, כיון שקורא בתורה שבכתב אף שאינו מבין. או שכוונתו לענין עמי הארץ שאינם יכולים כלל להבין, שעל זה יש שיטות הסוברים שמי שאינו יכול כלל להבין יוצא ידי חובה באמירה לבד, וכמובא לעיל דברי החיד"א והשמן ראש.

ובשו"ת האלף לך שלמה (יו"ד סי' רנ"ח) כתב: "מה שעלה ברעיונו להעתיק ששה סדרי משנה בלשון אשכנז כדי שיוכלו הכל ללמוד. הנה אין דעתי נוחה בזה ומצאתי רמז לזה בלשון המשנה פ"ו דאבות שנו חכמים בלשון המשנה ברוך שבחר בהם ובמשנתם, והכונה דאף שהיה ביד החכמים לשנות בלשון אחר מ"מ שנו חכמים בלשון המשנה ברוך שבחר בהם ובמשנתם, כי לשונם הוא הטוב והראוי. והנה טעמא דידי הוא כך ע"פ השכל, דהנה התנאים לפי גדלם ורוחב לבבם שנו משנתם בלשון קצר והוא מעט הכמות ורב האיכות סובל הרבה פירושים כנראה מלשון רש"י ופי" המשניות לרמב"ם ושאר קדמונים אשר פירשו כל חד כפי דעתו, ואיזה פירוש אמת זה אינו גלוי רק לאבינו שבשמים ואנו חיישינן לכל הפירושים לחומרא או לפי הכרעת רוב הפוסקים, ועכ"פ כמעט רוב משניות אין לנו פירוש שנדע האמת כונתו ולפעמים סובלת משנה אחת כמה כונות יחד, ולזה **אם האדם לומד משניות ככתבם וכלשונם עם איזה פירוש אם כי לא ידע אם הפירוש הזה אמת לאמיתו או לא עכ"פ קיים מצות תלמוד תורה בגוף אמירתו לשון המשנה**, לו יהא דהוי כקורא בתורה שמוכח בכמה דוכתי דמקיים בתלמוד תורה אף בלי פירוש וכאומר תהלים, אבל אם יעתיק המשנה בלשון אשכנזי לו יהא שיעתיק כפי פירוש היותר מקובל לנו אכתי לא ידענו אם פירוש זה אמת ואם אינו אמת, כיון דקורא רק ההעתיקה לא קיים תלמוד תורה אם פירוש זה אינו אמת, ואף אם אמת אולי הוי במשנה ב' כונות ועוד פירוש אחר וחסר זה הפירוש ואינו עושה כפי כונת התנא המחבר סדר המשנה, אבל אם אומר בלשון המשנה ממש אז כמו שכיוון התנא בכונתו כן הוא מכיוון".

והנה מה שכתב שמוכח בכמה דוכתי שמקיים תלמוד תורה אף בלי פירוש וכאומר תהילים, תמוה מאוד שלא הזכיר דברי המג"א והפרמ"ג והשולחן ערוך הרב שאין מקיימים מצות תלמוד תורה בלא להבין, ועוד שמה שמצינו שמקיימים מצות תלמוד תורה בלא פירוש זהו בתורה שבכתב, וכמו שביאר בשולחן ערוך הרב שבתורה שבכתב מקיימים מצות תלמוד תורה גם בלא פירוש. וגם בלאו הכי יש לומר שכוונתו שכמו לענין עמי הארץ שאינם יכולים כלל להבין, שעל זה יש שיטות הסוברים שמי שאינו יכול כלל להבין יוצא ידי חובה באמירה לבד, כך גם כאן מי שאינו יודע בבירור מהו הפירוש הנכון ומשתדל כפי יכלתו אז גם אם לא הבין קיים מצות תלמוד תורה. ואמנם גם לפי דבריו של האלף לך שלמה הרי ברור מדבריו שצריך להשתדל להבין הפירוש הנכון ביותר, אלא שאם לא זכה לכוון לפירוש האמיתי מכל מקום קיים מצוות תלמוד תורה.

ובספר דרך עץ חיים (להרמח"ל) כתב לענין לימוד הקבלה: "וכת שלישית אומרת, מה מאוד חשקה נפשנו ללמוד החכמה הזאת, אך מחמת עומק המושג וקוצר דעת המשיג אין אני יכול ללמוד החכמה הזאת וכו'. ולטענת כת השלישית, הגם שאין זו טענה, בשביל שאינו מבין - לכך לא היא רוצה להבין? הלא לא עליך לגמור! כתיב (יהושע א ח): "והגית בו יומם ולילה" ולא כתיב "והבנת בו יומם ולילה", אם תבין - תבין, ואם לאו - שכר הלימוד בידך. והא ראייה מספר הזוהר, שאף על פי שאינו מבין, הלשון מסוגל לנשמה".

והנה לא דיבר הרמח"ל אלא לענין לימוד הקבלה, שעל זה מצינו שבספר הזוהר הלשון לבד מסוגל לנשמה, וגם בענין הקבלה לא כתב הרמח"ל שאין צריך להשתדל להבין, אלא שלא עליך המלאכה לגמור ואחר שהשתדל האדם להבין כמה שיכול שוב אין האחריות עליו, ואדרבה הרי דברי הרמח"ל זועקים לכל אחד: "בשביל שאינו מבין - לכך לא היא רוצה להבין?", שעיקר שאיפת האדם צריכה להיות להבין כמה שיותר.

ומה שכתב במגיד מישרים (פרשת יתרו): "אני המשנה המדברת בפין המתקשטת בעדי עדיים וקשורי המשניות שאתה גורס תמיד כי אתה עולה במרכבת המשנה, כי דבר אחד הוא לגרוס הדבר, ודבר שני הוא לידע אותו".

הנה חס ושלום מלחשוד במרן הבית יוסף שלא הבין את מה שגרס במשניות, אלא כוונת המגיד היא, שיש חשיבות לגרוס משניות גם כשהאדם לא יזכור אחר כך את מה

שלמד, וזהו הכוונה 'לידע אותו', דהיינו לזכור ולדעת את מה שלמד פעם. וכן להיפך גם מי שיודע את המשניות בעל פה יש ענין שיגרוס את המשניות.

ובספר מאמר מרדכי (או"ח סימן נ סעיף א') כתב על דברי המגן אברהם שם: "מה שמסיק בעיקר דינו דצריך שילמוד הפירוש להבין מה שהוא אומר, אחר הס"ר נלפק"ד דמדברי השו"ע והפוסקים לא משמע הכי, דמאחר שכתבו שתיקנו זה כדי שילמוד כל אדם בכל יום מקרא משנה וכו' א"כ הדבר פשוט דאין כל אדם בר הכי ללמוד הפירוש ולהבין המשנה וברייתא דר' ישמעאל, גם המנהג פשוט שלא ללמוד הפירוש וצ"ע, ומ"מ ראיתי כתוב בשם ספר יש נוחלין כדברי הרב מגן אברהם, **ופשיטא דיש לחוש לדבריהם**, וכל אדם שהוא בר הכי יש לו לחזור על הפירוש ולכוין בו בקריאה".

והנה המאמר מרדכי תמוה, מדוע אין כל אדם יכול להבין את הפירוש הפשוט של המשנה של איזהו מקומן וברייתא דרבי ישמעאל, הרי גם אחד שמוחו חלש יכול להבין פרק אחד במשניות וברייתא אחת אם ישקיע את מוחו בזה, ועוד יש לומר שמי שאינו יכול להבין כלל באמת יוצא ידי חובה גם כשאינו מבין, וכמו שהובא לעיל דברי החיד"א והשמן ראש הסוברים כן, ומה שכתב שהמנהג שלא ללמוד הפירוש, יתכן שזהו משום שרוב בני אדם לומדים במשך היום משנה או גמרא שיש בה גם משניות וסומכים על זה שבזה יוצאים מצות תלמוד תורה. ועוד יתכן לומר שבשביל הענין שילמד אדם משנה וגמרא בכל יום די במה שמבין גם חלק מהדברים כי גם בהבנת דין אחד מהמשנה יצא ידי חובת לימוד משנה לכאורה, וזה יכולים רוב האנשים להבין במשנת איזהו מקומן וברייתא דרבי ישמעאל גם אם אינו לומד את הפירוש, אבל בסדר הלימוד של האדם ודאי צריך להבין פשוט הדברים כדי שיחשב כלימוד. ועל כל פנים למעשה כתב המאמר מרדכי שיש לחוש לדברי המחמירים.

ובספר מקור חיים לבעל החוות יאיר (סימן ב') כתב "ודאי נכון לכל אדם שילמד פירוש הלימוד הזה, ומכל מקום אינו מעכב, דאמרו רז"ל לעולם ליגמר איניש ואע"פ דלא ידע מה קאמר, דקדושת הלשון משוי רחישת שפתיו לימוד, ועיין במג"א, ועל כל גם עמי הארץ יש להם שכר בעמלם ועדיף מתפילה".

ונראה דכוונת המקור חיים, שיש בחינה מסוימת של לימוד גם בעצם הקריאה, משום קדושת הלשון, וזה סגי כדי שיחשב שלמד בכל יום מקרא ומשנה וגמרא, ונעשים על ידי זה תיקונים למעלה, וזה לענין מי שאינו יכול ללמוד במשך כל היום,

וזהו רק לענין איזהו מקומן וברייתא דרבי ישמעאל שאומרים קודם התפילה, אבל לא שזהו דרך ללמוד כן לכתחילה בסדר הלימוד הרגיל למי שיכול ללמוד ולהבין.

ומלבד זאת, הנה כנגד המקור חיים יש לנו את המגן אברהם והפרמ"ג והשולחן ערוך הרב והגר"א והכף החיים והערוך השולחן והליקוטי מהרי"ח והאשל אברהם והמשנה ברורה ושו"ת שמן ראש הסוברים שאין זה נחשב לימוד כלל.

והנה בספר גבורות השם למהר"ל פרק ס"ב כתב: "ובתלמוד תורה אנו מברכין לעסוק בדברי תורה, שכל עסק שיש בו בתלמוד תורה הוא המצוה, אף על גב שאינו מבין מה שאמר רק שגורס כך ואינו מבין הוי נמי מצוה, לכן הברכה לעסוק בדברי תורה",

ואמנם מצינו דברים מפורשים בזה בספר דרך חיים למהר"ל פרק ה משנה יד: "פירוש ארבע מידות בהולכי לבית המדרש, היינו שראויים לילך לבית המדרש, לאפוקי אם לאו בר הכי שהוא עם הארץ לא שייך לומר אינו הולך ואינו עושה רשע, דמה יש לו לילך כיון שאינו מבין דבר, רק מיירי במי שיש לו לילך לבית המדרש וכו'. ופירוש הולך ואינו עושה שכר הליכה בידו, **שלא הבין הלימוד מפני שהיה קשה מאוד להבין, שאין לפרש כי לא רצה להבין אם כן רשע גם כן הוי**, אלא שכל כך קשה להבין ומ"מ אם טרח הרבה והיה מצטער על הלימוד היה מבין".

ובספר נתיבות עולם למהר"ל נתיב התוכחה פרק ג' כתב: "כי המצוה שנעשה על ידי דבר שהוא קשה על האדם זהו עיקר השכר, כי המצוה שהיא בקלות אין זה שכר כל כך, אבל מצוה שהוא ע"י דבר שהוא כבד וזריזות יתירה וטורח על האדם הוא השכר. ולפיכך **אגרא דשמעתתא סברא, שנותן לב להבין, כי השמעתא צריכה סברא**, וכו'. ויש לפרש כי אגרא דפרקא ריהטא, שהוא חפץ ותאב לתורה, שזהו השלימות יותר כאשר הוא אוהב דברי תורה, וזה נראה כאשר הוא רץ לקבל דברי תורה שאז הוא דבק בתורה לגמרי, **ואגרא דשמעתתא סברא, שיהיה מבין התורה על בוריה, ולא ילמד תורה אף שאינו מבין וכו', וכל אלו דברים הם עשיית המצוה בשלימות, וכאשר האדם עושה המצוה בשלימות יש על זה שכר**, כי כבר בארנו זה במקום אחר כי השלימות הוא הגורם השכר, שלכך אמרו (קידושין ס"ג, א') אין שכירות משתלמת אלא בסוף, כי הסוף הוא שלימות הדבר ואז ראוי לתשלומין, וכל הדברים שזכרו כאן הוא שעושה המצוה בשלימות לגמרי ועל זה יש שכר ותשלומין".

אם כן דברי המהר"ל ברור מללו שמי שלומד ואינו טורח להבין נקרא רשע, ומי שלומד כך לא יקבל שכר כלל על לימודו. ואם כן בהכרח לפרש שמה שכתב שאף שאינו מבין נמי הוי מצוה היינו בתורה שבכתב, ולא בתורה שבעל פה, או שנאמר ששם מיירי באדם שניסה להבין ואינו מצליח בשום אופן להבין, שאז מקיים מצוה אף שאינו מבין.

ובספר רחמי האב (שהיה מאחרוני האחרונים והיה מו"ץ בעיר חוסט ונדפס לפני כמאה וחמישים שנה) אחר שהאריך בחשיבות הלימוד בעיון ובבקיאות, ובחשיבות הלימוד של שולחן ערוך הגדולים עם הטור לארכה ולרחבה, כתב: "עוד זאת אומר לי לבי עצה טובה למי שלא זכה ולא השיגה ידו בתורה, או מי שטרוד מאוד בעסקיו ודאגות ואין דעתו צלולה ללמוד בעיון, שילמוד בכל יום דף גמרא ופרק משניות באמירה בעלמא כלומד הזוהר אף שאינו מבין מה קאמר, כי הלשון מסוגל לנפש, ובלתי ספק שישאר עכ"פ קצת בלבו, ואני הכרתי סנדלר אחד שלא היה לו יד בלימוד והיה גומר בכל שנה סדר הש"ס באמירה בעלמא והיה צלם אלקים על פניו כאחד הגדולים".

והנה יש לציין שכתב דבר זה מעצמו שליבו אומר לו ולא הביא מקור לדבר זה, וגם לא כתב שמקיים על ידי זה מצות תלמוד תורה, אלא שהלשון גם כן מסוגל לנפש, ולכן מי שלא זכה כלל ללמוד תורה ולהבינה, ואין לו מי שילמדנו, שיקרא על כל פנים דף גמרא ופרק משניות בלי להבין, וכתב זאת בזמנו שלא היו פירושים קלים כל כך על המשנה והגמרא ושיעורים מוקלטים וכו'. ובודאי פשוט וברור שאין כוונתו למי שיכול ללכת לשיעור דף היומי או לשמוע הקלטה של שיעור דף היומי המבאר לו באופן נפלא את כל הדף, שבודאי זה חשוב פי כמה וכמה מלקרוא בלא להבין כלל.

ביאור דברי החיד"א המחלק בין הבנת פירוש המילות להבנת כל הענין

והנה מרן החיד"א בספר מורה באצבע (סי' ב' אות מ"ג) כתב: "יזהר לקבוע לימודו בלילה במשניות או בזוהר וכו'. לפחות בקריאת המשנה ישתדל להבין פירוש התיבות אף שלא יבין פירוש הענין באמת, שאם לא יבין אף התיבות יש מי שכתב דאינו נחשב לימוד כלל".

ובספר מראית העין להחיד"א (ע"ז י"ט) אחר שהביא דברי המגן אברהם כתב: "ומיהו נראה דאם מבין פירוש התיבות הגם שאינו יודע הפירוש אמיתי כמו שפירשו המפרשים נחשב לימוד".

ובשו"ת חיים שאל להחיד"א (סי" עה אות ב) כתב: "זאת העצה היעוצה להתמיד לקרות בתורה כפי ידיעתו ש"ס משנה בנעימה, ולפחות ישים מעייניו להבין היוצא מפיו פשט הדברים, דאם לא שם את לבו כתב המג"א א"ח סי' נ"א דאינו לימוד כלל".

וכתב על זה הרה"ח ר' משה קרמר שליט"א (בגליון מבועי הנחל תשמ"ג): "אפילו נאמר שכוונת החיד"א שיבין רק פירוש התיבות בלי להבין כלל תוכן הדברים, הרי ברור בלי ספק שמדבר באדם כזה שאינו יכול להבין יותר מזה, ואדם כזה בוודאי צריך שיהיה כל לימודו בספרים המתורגמים ללע"ז וכיוצא שידע ויבין מה שלומד, אלא שמרוב סגולת לימוד המשנה וזוהר הקדוש שמדבר שם לעיל מזה החיד"א כל אחד יהיה לו בכל לילה שיעור בזה"ק ובמשניות לסגולת הנפש, כי משנה אותיות נשמה, כמו שכתב שם לעיל שנחוץ מאוד לימוד המשנה לכל אחד, ועל זה כותב שם אח"כ דישתדל בלימוד המשנה לפחות להבין פירוש התיבות כנ"ל, אבל היעלה על הדעת לקבוע כן לכתחילה לכל אחד ואחד אף למי שיכול להבין שילמד כל היום בדרך כזה, ה' ישמרנו.

והאיך רצה (אחד הכותבים לגליון מבועי הנחל) להעמיס פירוש כזה בדברי רבינו במה שכתב 'רק יכניס מוחו בהלימוד', האם זה נקרא הכנסת מוחו בהלימוד כשאינו רוצה להבין רק פירוש התיבות, והלא רבינו כתב בהדיא "שלא ידקדק הרבה ולא לבלבל דעתו בשעת לימודו מענין לענין רק יראה להבין הדבר הדבר בפשיטות במקומו", האם להבין שילוב התיבות ופירוש המאמר בכללותו נקרא דקדוק הרבה ובלבול הדעת מענין לענין? והאם הבנת פירוש התיבות לחוד נקרא הבנת הדבר בפשיטות במקומו? (והאם שייך לקרותו בשם הבנה כלל), ומה זה שכתב רבינו 'דאם לפעמים אינו יכול להבין דבר אחד (דלפי פירוש המשובש הנ"ל פירושו תיבה אחת) אל יעמוד הרבה שם וכו' וע"פ הרוב ידע אח"כ ממילא וכו'", מאריה דאברהם, האיך יתוודע לו פירוש התיבה על ידי שילמד להלן כסדר רק עם פירוש התיבות לחוד, ומה זה שכתב רבינו אח"כ שם דעל ידי שלומד בדקדוק גדול (שלפירוש המשובש הנ"ל הכוונה שלומד בהבנת פירוש הענין בפשיטות) יתבלבל מאוד מן הלימוד.

ובאמת דברי החיד"א כשלעצמם צריכים ביאור, דנראה לכאורה שהבין בדעת המגן אברהם שמה שכתב שאינו נקרא לימוד אלא דוקא כשמבין מה שלומד דסגי שיבין פירוש התיבות לחוד אף שאינו מבין הענין ושפיר נקרא לימוד, קשה מאוד דאם אמירת התיבות לעצמן בלא הבנה אינו נקרא לימוד כי עיקר הלימוד הוא ידיעת הוראת התורה, אם כן מה יוסף תת מה שמבין פירוש כל מילה ומילה בנפרד, דהא פירוש התיבות לעצמן בלי הבנת הענין אינו בגדר תורה כלל רק ידיעת שפת לשון הקודש או לשון ארמי.

לכן נראה לי ברור שאין כוונת דברי החיד"א ז"ל כמו שנראה לכאורה פשוטן של דבריו, וצריך לפרש כוונתו במה שכתב שישתדל להבין 'פירוש התיבות', ר"ל פשוטות מאמר המשנה על ידי שיבין פירוש התיבות ושילובן, כי במשניות שאין בהם שקלא וטריא, על פי רוב על ידי ידיעת פירוש התיבות לבד הוא מבין תוכן המאמר וההלכה ובלא הא לא סגי, וכתב כן בלשון זה כי דבריו מוסבים על דברי מג"א שכתב שם (בסימן נ' סק"ב) שמה שכתב שם בשולחן ערוך שעל ידי אמירת פרשת איזהו מקומן מקיימין לימוד משניות דזה דוקא בזמניהם שהיו מביינין לשון תרגום, מה שאין כן עכשיו שאין מביינים לשון תרגום צריכים ללמוד להבין דאם לא כן אינו נחשב לימוד, הרי שגם בדברי מגן אברהם מפורש דידיעת לשון תרגום סגי והיינו כנ"ל. ומה שכתב הרב החיד"א שם אח"כ "אף שלא יבין פירוש הענין באמת" צריך לומר דכוונתו אף שלא יבין ביאור והסבר וטעם ההלכה דלזה הוא קורא "פירוש הענין באמת", כן נראה לי מוכרח אף שיהיה קצת דוחק בלשונו, אבל ידוע דמוטב לסבול דוחק בלשון מלסבול דוחק בענין, מכל שכן כאן שהדוחק בענין הוא הרבה יותר מהדוחק בלשון, ע"כ דברי הרה"ח ר' משה קרמר שליט"א.

הרה"ח ר' לוי יצחק בנדר זצ"ל - להגיד זה לא נקרא ללמוד!

ונביא כאן מתוך קונטרס "טעם זקנים" שיחות הרה"ח ר' לוי יצחק בנדר ז"ל מילה במילה כפי שאמרם (פרשת פנחס, שנת תשל"ד).

הרה"ח ר' לוי יצחק זצ"ל: "כתוב לשון כזה, לגמור כל שנה את הש"ס עם הרי"ף והרא"ש, היכן עוד כתוב לשון כזאת", (השואל: איך עושים את זה באמת? יש כאלה שאומרים להגיד), "לא, להגיד לא נקרא ללמוד, להגיד לא נקרא ללמוד, הענין הוא שכשישמרו את

הזמן במשך שנה, רק לשמור את הזמן, נראה שזה לא קשה, לא ניסינו לשמור את הזמן באמת."

ונביא עוד מקונטרס טעם זקנים קונטרס ו' (פרשת תולדות שנת תשל"ה) מתורגם ללשון הקודש שמובא שם מה שהשיב ר' לוי יצחק באמצע השיעור על שאלות ששאלוהו:

נו, מה הוא שואל? (רמ"ב: לגבי אמירה, 'לומר' את הלימוד), לא לא! היום ראיתי בספר 'ביאור הליקוטים' שמביא שם ר' אברהם בן ר' נחמן: "כשלא מבינים את הלימוד, אין זה נחשב כלל ללימוד! אין זה נחשב ללימוד כלל!"

אנחנו ראינו את "ר' שמשון". ר' שמשון היה כזה יהודי שאין היום בנמצא!

היה לו 'חדר' מיוחד בבית שאף אחד לא נכנס לתוכו, כשהלך הוא נעל את הדלת, 'בני הבית' לא נכנסו אף פעם לחדר, שם עבד את השי"ת, והוא הקפיד מאד שאף אחד לא ייכנס לתוך הבית!

והיה אחד שהתקרב לר' שמשון, תלמיד של הרבי מאוסטרובוצה, למדן גדול, שהגיע 'מלאדזש', ולא יכל לנסוע חזרה (מחמת פרוץ מלחמת העולם), ונשאר באומן לתקופת מה, ר' שמשון קבע איתו שיעור, ולמדו יחד 'גמרא', והוא אכן 'למד' גמרא!

אני יודע מעוד אנשים, שהם לא היו למדנים גדולים, והם למדו גמרא - כדי להבין את הגמרא!

מהיכן נהיה עסק ש'אומרים' גמרא!? מי אומר להם לומר גמרא!? "צריך לומר גמרא!" צריך לומר גמרא!" (כך הם אומרים).

נוהגים כשמגיע חודש אלול אומרים 'תיקונים', יש שם 'שמות', 'צירופים', שם - כשלא מבינים אזי אומרים. ואפילו ב'תיקונים', ענין שכן מבינים - יש להבין, ובאם לא - אומרים. אבל 'ללמוד' (גמרא וכדומה) הרי יכולים להבין!

היום ראיתי בהקדמה ל'ביאור הליקוטים', שמביא ר' אברהם בן ר' נחמן: "אם לא מבינים - אין זה נחשב לימוד כלל!"

ומהיכן זכה ר' אברהם בן ר' נחמן להיות כזה 'למדן', כזה 'בקי'?

ר' שמשון היה 'בעל תנ"ך' מופלא, ר' שמשון כשהיה לומד קטע מלקוטי מוהר"ן זה הריח! היה בקי בתנ"ך עם פירוש רש"י, הוא למד עם ילדים. היה חוזר על פסוק - היכן שהרבי מביא פסוק בליקוטי מוהר"ן, עם הרש"י, מה שרש"י מפרש בפסוק! נעימות נפלאה היתה אצלו.

ואם כן הרי יכל 'לומר'?! הוא יכל 'לומר גמרא'?! מדוע הוא היה צריך (ללמוד עם הלמדן הנ"ל)?! 'שיאמר'??

"צריך להבין את מה שלומדים! אם לא - אין זה לימוד כלל!"

מהיכן לקחו את זה? שמענו שרבינו ציוה על ענין של 'בקיאות', שלא ירבו בפלפול, אבל צריך הרי לדעת מה אני אומר! 'אמירה בעלמא'??

(רמ"ב: יש איזה משמעות בשיחות הר"ן, משיחה ע"ו שם), (ר' נחמן בורשטיין ז"ל: הרבי אומר שצריך 'לומר', אבל לפני כן אומר הרבי שצריך "להכניס מוחו"), **המח! מה הפירוש מח! הרי מח הכוונה 'להבין! להכניס את המח הכוונה היא 'להבין'!** (רנ"ב: זה שכבר למד עשר פעמים את כל הש"ס, הוא יכול לומר!).

זו לא שיחה נכונה (- שרבינו סובר שצריך רק 'לומר'), זה דבר מוטעה, לא לזה התכוון הרבי!

העולם מביט וזה נהיה ללעג ולקלס: "הרבי מברסלב הורה 'לומר' גמרות", "לא צריך להבין, צריך לומר", זה חוכא ואיטלולא!

יש להניח את העניין הזה... צריך 'להבין' מה שאומרים! אלא מה? כיון שיש ענין של 'בקיאות', לא צריך להתעכב הרבה בלימוד.

(רנ"ב: ה'פלא יועץ' מדבר מדרך הלימוד, ואומר שלגבי כל הלימודים הוא אכן לא מבין את אלו ש'אומרים' אתם, למעט 'תהילים' ו'זוהר' ששם כן יאמר, אפילו שהוא לא מבין).

(הנוכחים מתווכחים בנידון הנ"ל, וא' מזכיר את מאמר חז"ל שמביא רביז"ל בשיחות הר"ן "ליגריס איניש... ואף על גב דלא ידע מאי קאמר" וכו'), לגבי "ולא ידע מאי קאמר", יש פסוק ב'שיר השירים': **"אם לא תדעי לך היפה בנשים - צאי לך בעקבי הצאן!"** תראה כיצד נהגו 'אנשי שלומנו'!!

סדר דרך הלימוד של רבינו הקדוש

מז

שמעתי מהרבה אנשים שאחזו בדרך הלימוד של רבינו, ונהגו 'ללמוד' מידי יום
שבע דפים גמרא, כשהם לא הפסיקו באמצע!

היה פעם יהודי פשוט, שכאשר "הרב מחארקוב" דיבר מ- (סוגיא בפרק) 'העור
והרוטב' (במסכת חולין), הוא ענה ואמר: "בפרק 'העור והרוטב', 'בחולין'!" - הפרק
עוסק בעניני טומאה, פרק קשה.

והרב מחארקוב התפלא: "מה האי? איך אתה מגיע אל 'העור והרוטב'?" והוא
השיב - אני לומד! (רנ"ב: אם הוא רק היה 'אומר' - הוא לא היה יודע!).

הוא 'למד' ו'זכר'! ואמר "בפרק 'העור והרוטב' ב'הלכות טומאה'!". זה פרק קשה!
ככה היה המעשה.

כל אחד בתחילת לימוד הש"ס, 'ברכות', 'ערלה', יכול להבין את מה שהוא לומד,
ואפילו את ה'פירוש'; ואם זה עברו מדי 'עמקות' - הוא יכול להתקדם הלאה, וכך
גם 'שבת', 'עירובין', עד שהוא מגיע ל'סדר קדשים' שם הוא זר, יש שם המון מושגים
חדשים שהוא לא יודע - גם שמה כמה שהוא מסוגל להבין שיבין, אם זה 'גמרא' ואם
זה 'רש"י'! ואם בכל זאת לא מבין, שיתקדם הלאה! ומדוע? לא רק בגלל ש"הוא לא
מבין", אלא שבאם יתקדם 'הלאה' לבסוף כבר יבין כאן!.

ראיתי פעם למדן מופלג, שכהיום הוא 'ראש ישיבה' גדול, הכרתי אותו ברוסיה
בעודו בחור, ופעם בשבת למד גמרא 'חולין', הוא 'למדן עצום', ולמד תוספות בחולין,
ישנו שם 'תוספות' בחולין, שמביא משנה מ'טהרות', אני רואה שהוא לומד את
התוספות, והוא מתייגע ולא מבין את המשנה! הוא לא לקח את המשניות - לראות
את המשנה בטהרות!

אם אף פעם לא למדו את המשנה בטהרות, מה כבר יכולים להבין? "גש לארון,
תראה את המשנה בטהרות"!

נוכחתי לראות מה זה 'למדן', "תוציא משניות, תסתכל, תלמד את המשנה!", איך
אפשר לעשות פשטים בתוספות אם לא למדו מקודם את המשנה בטהרות?!

יש לפעמים אדם שהלימוד זר לו, הוא אף פעם לא למד את זה, אבל אם הוא
ימשיך וילמד 'הלאה', הוא כבר יבין.

אפילו 'זבחים', זבחים הרי היא מסכת קשה, גם 'מנחות' היא מסכת קשה, יש הרבה גמרות שאפשר להבין אפילו בפעם הראשונה, ויש הרבה מסכתות - שלא! יכול להיות שהגמרא במקום אחר (עשירים במקום אחר).

על כך התכוון הרבי! מדובר במי שהוא 'יודע מה שהוא אומר', רק שיש דבר שצריך ביאור - ששם אתה 'לא יודע', אזי "תתקדם הלאה!" אבל לא בכל מקום! אם הוא בר דעת - הוא צריך להבין!

זו 'ענווה פסולה' לומר: "אני לא יודע", נכון שאת עומק הדברים אני לא מבין. אולם (באמת) אני כן מבין!

גם כשרוצים ללמוד באופן של 'בקיאות' - הרי צריך שתהיה לי בקיאות, האם (לקרוא) זאת 'בקיאות'?! **אם לא אזכור את הגמרא זו 'בקיאות' איזה מין 'בקיאות' זאת!?**

מובא בגמרא, ש"ר' יהושע בן חנניא" פגם בכבודם של 'בית שמאי', עד "הושחרו שיניו" - השיניים שלו נהיו שחורות - "מפני תעניותיו", כל כך הרבה הוא צם!

היה זכור לי שהגמרא מדברת שגם אצל "ר' שמעון" היה מקרה כזה, ש"ר' שמעון בן יוחאי" גם עשה כך. "רבי שמעון" פגם בכבודו של "רבי עקיבא" והושחרו שיניו מהתעניות. אחד אמר לי "לא, אצל ר' שמעון זה לא כתוב, אצל ר' שמעון אף פעם לא היה כך". אבל זכרתי שכך כתוב בגמרא, זה נמצא במסכת נזיר - שם כתוב ש"רבי שמעון" אמר דיבור לפני "ר' עקיבא", וזה היה נחשב שהוא פגע בכבודו, "הושחרו שיניו מפני תעניותיו" - ר' שמעון! צם כל כך הרבה עד ששיניו הושחרו מריבוי תעניות.

רואים אנו שכאשר 'אומרים משהו' (על הצדיק דברים שאינם נכונים, וגורמים בזה זלזול על הצדיק) נהיה איזה 'פגם!' 'פגמו במשהו'!

- - - **איך באים לומר כזה דיבור על הרבי - שרבינו ציווה 'לומר' - בזמן שאין שום שיחה כזאת!**

היה בין אנשי שלומינו את "ר' יוסף יונה", לא הכרתי אותו, הוא היה חמיו של ר' אברהם (שטערנהארץ ז"ל), שעבר מספר פעמים על כל "ארבעה חלקי שולחן ערוך",

וכולם ידעו שכשרוצים לשאול דבר הלכה - אפשר לשאול את "ר' יוסף יונה!"
מדוע? כי 'מרוב הלימוד' הוא היה בקי בכל ארבעה חלקי שולחן ערוך!

מובא מ"הבעל שם טוב הקדוש" שאמר ל'חברייא': "שיהיו בקיאים ב'מחבר' עם
'רמ"א' 'בעל פה", כיוון שזה נעשה ב'רוח הקודש'!

צריך 'ללמוד', 'לדעת', ובאם מתעוררת לפעמים שאלה, איזה הלכה מהמחבר -
שלא מבינים את זה - מתקדמים הלאה! לומדים הלאה - ובהמשך מבינים ממילא גם
את דברי המחבר!

הרבי הרי אומר: "כשנתחדש 'הלכה', נתחדש 'שכל בידיעת הבורא'!", כך מביא
הרבי בתורה.

אבל אם אני 'לא יודע כלום', אם רק 'אומר', איך יכול להיות שיהיה 'שכל
בידיעת הבורא'?! ההלכה הרי ב'מח', הוא קיבל 'שכל' חדש 'בידיעת הבורא', איך
יכול להיות שהרבי התכוון על 'אמירה'!?

ראינו את אנשי שלומינו, את 'האנשים הפשוטים', הם הספיקו ללמוד תורה
- והם ידעו מה שהם לומדים! יכולים היו לשאול אותם אודות גמרא שאפילו
'למדן' לא ידע אותה! הם למדו בכל מקום, עברו על כל הש"ס מספר פעמים,
זכרו את הגמרא, והיתה להם בקיאות! וכך היה גם בכל ה"ארבעה חלקי שולחן
ערוך"!

'לומר' - זה לא דרך! הרי יכולים להבין דברי הגמרא - צריך לדעת מה לומדים!

(רנ"ב פונה לשואל: אתם לקחתם קטע מאמצע שיחה, תראה מה כתוב לפני ואחרי, הרבי אומר כך, וועל
די זה - אחרי שהוא יסיים כמה פעמים - ממילא יבין בפעם השני", אבל אם בפעם השנייה הוא 'אומר' כמו
בפעם הראשונה, מה הוא יבין!?) **אם הוא 'יאמר' הוא לעולם לא יבין!**

רבינו ציווה לר' נתן ללמוד 'עץ חיים', ר' נתן אף פעם לא למד 'עץ חיים', [ולפני
שרבינו ציווה עליו ללמוד 'עץ חיים', הוא ציווה עליו ללמוד את 'ארבעה חלקי שולחן
ערוך'] - ואולם ר' נתן אמר: "אינני יודע, אינני יודע! הרי אף פעם לא למדתי 'עץ
חיים'!".

והרבי אמר לו כך: "תלמד, וכשלא תבין, תעשה 'נקודה', כשתגיע הפעם הבאה, כבר יהיו לך פחות 'נקודות'!", כך אמר לו רבינו.

ב'עץ חיים' אי אפשר לשאול שום דבר, וכשלא יודעים צריך להתקדם הלאה, שם זה ממש 'מעשה מרכבה', כשלא יודעים, מתקדמים הלאה.

וזה הרבי אמר אפילו בלימוד 'עץ חיים' שאי אפשר לשאול - גם שם אמר לו, "היכן שלא תבין תעשה 'נקודה' - תציין 'כאן אני לא מבין!'".

רואים מזה עוד סימן וראיה, שאפילו דבר שאינני מבין, צריך 'נקודה' - "כאן אני לא מבין", ובפעם הבאה - כשאראה את הנקודה - הרי שבהרבה מקומות יבחין שמבין, את מה שלפני כן לא הבין!

(השואל: יש אחד, כשהלימוד מתחיל לייגע אותו הוא עוזב את הגמרא), לא, לא, היגיעה הזאת יש בה ענין - וזה תלוי, באם ישנו גמרא ב'ברכות' שלא יודע - בנקל ישאל מישהו וכבר ידע! ואם זה גמרא ב'סדר קדשים' - שאף פעם לא למד, וזה זר לו, תלך הלאה! תמשיך הלאה! וכשתלמד 'קדשים' (במשך הזמן תבין) - - -

מובא בגמרא, "ממרחק תביא לחמה - עניה במקומה ועשירה במקום אחר", התורה עניה 'במקומה', ו'במקום אחר' היא עשירה, מ'שם' הוא יכול לתרץ את הקושיא 'פה', "ממרחק תביא לחמה".

(רנ"ב: יש לפעמים שהגמרא מביאה איזה ענין 'בדרך אגב', והוא לא מבין את זה, אבל במקום אחר הגמרא כבר מאריכה בעניין זה), כן כן, "עשירה במקום אחר!"

(אחד הנוכחים: יוצא אם כך שצריך להבין כמה שאפשר, רבינו מתכוון רק - במקום שהוא לא מבין?) כן, שיתקדם הלאה!

ועוד דבר: אפילו אם הוא מתקדם הלאה, הוא צריך לדעת ש"כאן אני לא יודע, וכאן אני לא יודע", מאוחר יותר הוא יראה - שגם גם כאן (כבר כן מבין).

הלכה זו היא 'ברורה' 'שלומר' (לא נחשב ללימוד)!

עד כאן דברי הרה"ח ר' לוי יצחק בנדר זצ"ל מתוך קונטרס טעם זקנים.

בעל החסד לאברהם - הקורא בתורה בלי להבין את מה שהוא יכול להבין הוא חייב מיתה

ובספר חסד לאברהם (מעין ב - נהר כח) כתב: "דע שאם תהיה עוסק כל ימיך בתורה בלי להשכיל בה רק שתקרא בה, הנה בזה אתה אוכל החיטה עם הסובין שלו והמוח עם הקליפה, כי קושיין דהלכתא אינון קליפין, ואתה מחוייב להקשות ולשבר הקליפות ולהוציא המוח ולתרץ ולדקדק המילה ולהבין נעלמה, ועל המדקדק בה נאמר 'יעשה למחכה לו' כנזכר בזוהר, ולהיות העוסק כך בתורה בלי הבנה כל מה שאפשר בידו הוא מערב קודש בחול וחול בקודש, ועליו נאמר ודלא מוסיף יסיף שח"ו חייב מיתה, כיון שבידו לפלפל בתורה ואינו עושה, בזה הוא מחזיק הקליפות ומעמידן.

והענין, דע כי התורה הוא עצם האצילות המתפשט והיא היתה המצאה אלוקית שבה ידבק האדם בהאלקים ולהזדכך הנשמה לאור החיים האמיתית, דהיינו הדביקות באלקותו בעה"ז ובעוה"ב, וזה שאמר הכתוב ואתם הדבקים בה' אלהיכם חיים כלכם היום, אפילו היום בהיותם בעולם הזה ומכל שכן בעולם הבא. והדביקות בו צריך שיהיה בלי מסך מבדיל בינך ובין תורתו, וכיון שאתה מעיין בתורתו והיא רחוקה מידיעתך ונעלמת ממך על ידי קושיות שהם הקליפות המכסים את התורה ומעלימים אותה מעין שכלך, הרי הקליפות הם מחיצות ברזל בינך לבינו, ולכן אם חשק האהבה שקועה בלבך להדבק בו צריך שתחפש אחר הקושיא לשבר אותה ולבטלה ותדבק בתורה הנעלמת בתוך אותן קליפות, והעושה כך הרי הוא דבוק בתכלית הדביקות, וזו היא ההתבודדות הגדולה אשר מקרב אותך לה' יתברך בלי מסך מבדיל בינך לבינו".

הב"ח והט"ז - עיקר מעלת העסק בתורה הוא דוקא בדרך טורח ויגיעה

והט"ז או"ח סימן מ"ז כתב: "על שהקשה למה לא נחרבה קודם לפי שהתורה היתה מגנת עליהם כדאיתא בסוטה תורה מגנת ומצלת מן החטא אבל אחר שעזבו את תורתו אז נפקדו על מה שכבר לא שמעו בקולי בעבירה ג"ע ש"ד וע"א שעשו, וז"ש על עזבם את תורתו ולא שמעו בקולי, ועל השנית דהיינו סילוק התורה לפי שלא הלכו בה, שהתורה אינה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עליה דהיינו

שעוסק בפלפול ומשא ומתן של תורה, כמו שאמרו על בחוקותי תלכו על מנת שתהיו עמלים בתורה, משא"כ באותם שלומדים דברי תורה מתוך עונג ואינם יגעים בה אין התורה מתקיימת אצלם, על כן אמר ולא הלכו בה, ר"ל שלא עסקו בהלכות התורה דרך משא ומתן של פלפול המתייחס להליכה כמ"ש, וזהו שלא ברכו בתורה תחילה כי הברכה היא לעסוק בדברי תורה דרך טורח דוקא... ונמשך ממנו שיעקר מעלת עוסקים בתורה דוקא דרך טורח ויגיעה, ואל זה כיוונו בברכה לעסוק בדברי תורה".

והב"ח (או"ח סימן מ"ז) כתב: "נוסחא אשכנזית לעסוק בדברי תורה וכולי. נראה דלפי שיעקר ההבטחה שהבטיחנו הוא יתברך לא היתה אלא על עסק התורה הוא העמל והטורח כמו שכתוב (ויקרא כו ג) אם בחקותי תלכו שתהיו עמלים בתורה שבעל פה על מנת לשמור ולקיים ונתתי גשמיכם בעתם וגומר (שם ד), לכך תקנו לברך לעסוק בדברי תורה וכן עיקר".

הרמ"ק בספר פרדס רמונים - הלימוד בלא הבנה הוא כגוף בלי נשמה

ובספר פרדס רמונים לרמ"ק שער כ"ז פרק ב' כתב: 'האותיות הם היכלות וטירות לרוחניות והם כלים שואבים האצילות כדרך הגוף שהוא שואב הנשמה בתוכו. ולפ"ז נמצא כי אף על פי שלא ידע האדם כי אם קריאת התורה ר"ל הפסוק לבד בהכרח יקבל שכר על הקריאה ההיא ויהיה שכרו מרובה. ואין לומר שמפני כך יהיה שכר קריאת תורה שבכתב מרובה משכר קריאת תורה שבעל פה, כי זה אינו דבר, כי הקורא בתורה הוא כמו שקורא הכל בלי הבנה. וקריאת המילות העיקר צריך שיכוין בנשמתם ובמקורם וברוחניותם שהם פירושם. ואם בלא זה יתעסק בתורה הוא כמו מי שקורא בגוף בלא נשמה, לזה צריך בהכרח שיתעסק בתורה שבעל פה שהוא פירוש התורה והיא נשמת התורה רצה לומר מגלה רוחניותיה שהוא פירושיה וסודותיה. וכן כתב הרשב"י עליו השלום (בזהר תרומה קע"ו). עכ"ל.

הרי מבואר בדבריו שהפירוש הוא הנשמה והרוחניות של התורה, וזה כל ענין התורה שבעל פה, לגלות את הפירוש של התורה, ואם כן מי שקורא תורה בעל פה ואינו מבין הוא מחסר את כל ענין לימוד התורה שבעל פה, שהוא להבין את התורה, והרי זה כגוף בלא נשמה.

דברי רבינו ז"ל בהרבה מקומות בחשיבות הלימוד בעיון וביגיעה ובהבנה

בליקוטי מוהר"ן תורה א' מובא: "צריך כל אחד ליתן כח לבחינת מלכות דקדשה להתגבר על מלכות דסטרא אחרא. וכמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה (ברכות ה.): 'לעולם ירגיז אדם יצר טוב על יצר הרע'. ועל ידי מה נותן כח למלכות דקדושה? על ידי התורה, שהוא עוסק בכח (כמו שאמרו רבותינו, זכרונם לברכה, שם: 'לעולם ירגיז וכו' אי אזיל מוטב, ואם לאו יעסוק בתורה')". וכמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה (קדושין ל:): 'אם פגע בך מגול זה, משכהו לבית המדרש'. כי על ידי התורה נותן כח למלכות דקדושה וכו'".

ובסיום התורה מובא: "וזהו: ההולכים בתורת ה'. כי על ידי שלומד תורה בכח, על ידי זה נותן כח למלכות דקדושה בחינת נו"ן, לקבל מן השכל, שהוא בחינת חי"ת וכו'".

וכתב שם בפרפראות לחכמה: "שמעתי מאבי ז"ל שהוא על דרך שפירש רש"י, אם בחוקותי תלכו - שתהיו עמלים בתורה. ומבואר יותר בט"ז או"ח סימן מ"ז ס"ק א', על פסוק ולא הלכו בה שהוא ההילוך והטורח בהתורה".

ובליקוטי מוהר"ן (סימן ק"א) מובא: "כל עכו"ם יש להם כל המידות רעות, רק כל אמה ואמה כרוך אל מידה אחת יותר מכל המידות וכו', וכל מי שיש בו מידות רעות, הוא נכנע תחת אותם העכו"ם שהם כרוכים ומקושרים לאותם המידות רעות. וזהו (אבות פרק ג): 'כל הפורק ממנו עול תורה נותנין עליו עול מלכות ועול דרך ארץ', היינו שיעבוד בגשמיות, שזהו בחינת עול מלכות. וגם דרך ארציות, דהיינו המידות רעות של העכו"ם, שזהו בחינת עול דרך ארץ. כי על ידי שפרק ממנו עול תורה, שהיא בחינת ע' אנפין נהירין, על ידי זה מתגברין עליו בחינת ע' אנפין חשוכין, שהם השיעבוד והמידות רעות של העכו"ם, שזהו בחינת עול מלכות ועול דרך ארץ כנ"ל. אבל, 'כל המקבל עליו עול תורה מעבירין ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ', היינו מי שלומד בעיון, שמעיין ומבין חכמות התורה, שזהו בחינת אנפין נהירין, בחינת (קהלת ח): 'חכמת אדם תאיר פניו', על ידי זה מעבירין ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ, כי נתבטל ממנו השיעבוד והתאוות והמידות רעות שלהם, שהם בחינת אנפין חשוכין, על ידי שקיבל עליו עול תורה, שהיא בחינת אנפין נהירין כנ"ל.

כי כל מה שאדם משיג בשכלו, הוא בחינת אנפין נהירין. ומה שאינו משיג, הוא בחינת אנפין חשוכין. ועל כן כשזוכה לעיין בתורה, עד שמשיג חכמות התורה, שאזי הוא בבחינת אנפין נהירין, אז נכנעין המידות והתאוות של העכו"ם, שנאחזין בבחינת אנפין חשוכין כנ"ל. וזהו בחינת (דברים ל"ב): "יצב גבולות עמים למספר בני ישראל". 'למספר', הוא לשון ספיר ונהיר. בחינת (שמות כ"ד): "לבנת הספיר". היינו אחר אנפין נהירין, שהם בחינת מספר בני ישראל, אחריהם יצב גבולות עמים, שהם בחינת אנפין חשוכין כנ"ל וכו", עיי"ש עוד באריכות.

וכתב הר"ר אברהם ב"ר נחמן זצ"ל בעל ביאור הליקוטים (בספרו שיחות וסיפורים): "על זה אמרו חז"ל בראתי יצר הרע בראתי לו תורה תבלין, והעיקר הוא לימוד העיון שבה, כמבואר מדבריו הקדושים בסימן ק"א שזה הוא הלימוד המסוגל להנצל על ידו מהתאוות והמידות הרעות".

ובליקוטי עצות (ערך תלמוד תורה אות נ"ב) כתב עפ"י ליקוטי מוהר"ן תורה ק"ה: "עיקר התשובה תלוי בתורה, היינו כשלומד תורה ומתייגע בה, עד שזוכה להבין דבר מתוך דבר ולחדש בה לשם שמים, זהו תשובה גמורה, ואזי מחזיר ומקשר כל האותיות והצירופים שבחלקו מכלליות העולמות, אל שרשן ואל מקומן, ומשיב אותם כולם, מכל המקומות שנדחו ונתפזרו לשם, ונעשה בריה חדשה. ואז הדעת מיושב וזוכה לעורר רחמים אצלו יתברך, עד שזוכה שהשם יתברך בעצמו יתפלל עליו, דהינו שהשם יתברך יעורר ברחמיו הפשוטים את רחמיו המרובים והגדולים ואז יהיה לו ישועה גדולה בשלמות, אמן".

ועוד מובא שם בליקוטי עצות (ערך תלמוד תורה אות נ"ג, עפ"י תורה ק"ה): "כשלומד טוב לפרש הדבר בלשון שמבין והוא טובה לעולם".

ועוד מובא שם (אות ל"ח): "על ידי חידוד השכל בתורה נתחדדו המוחין, ונתוסף בו הכרה להכיר בגדולת הבורא יתברך, ואזי מתבייש ביותר על חטאיו שזה עיקר התשובה, וזוכה לאור התפילין שהם בחינת קירון אור הפנים, בחינת עץ החיים".

ועוד מובא שם (אות ל"ב): "שלימות האדם הוא שיהיה צדיק ולמדן, כי אם אינו למדן, אמרו חכמינו זכרונם לברכה, ולא עם הארץ חסיד. ולמדן בלבד בודאי אינו כלום כי אפשר להיות למדן ורשע גמור, חס ושלום, ולא זכה נעשית לו סם מות. על

כן צריך שיהיה למדן בתורה וחסיד במעשים טובים, ואז הוא דומה למלאך ה' צבאות, והוא מצייר אותיות התורה לטוב, ומביא חיים וכל טוב לעולם".

ובליקוטי מוהר"ן (תורה ח') מובא: "לבוא לזה להפריש ולהבדיל ולבטל הרע מהטוב הוא על ידי תורה ותפילה, ולימוד התורה יהיה ללון לעומקה של הלכה, היינו ללמוד פוסקים. כי יש בהתורה אחיזת הטוב והרע, שנאחזין מבחינת איסור והיתר, טמא וטהור, כשר ופסול, שיש בהתורה, וכל זמן שאינו מברר ההלכה הוא מעורב טוב ורע; ועל כן אינו יכול להפריש ולבטל הרע מהטוב, והוא בבחינת (משלי י"א): "ודורש רעה תבואנו", עד אשר הוא מעיין ומברר הפסק הלכה ומברר האסור והמותר וכו', דהיינו על ידי לימוד פוסקים, אזי מפריש הטוב מהרע".

ובליקוטי עצות (ערך תלמוד תורה) כתב: "ראוי לאדם שיהיה בעולם הזה בכל מקומות הקדושים של התורה, דהיינו שילמד כל הספרים הקדושים של התורה, תורה נביאים וכתובים וש"ס וכל הפוסקים ראשונים ואחרונים וכל ספרי הזוהר הקדוש וכל המדרשים וכתבי האר"י זכרונו לברכה, ושאר ספרים קדושים, כדי שיוכל להתפאר בעולם הבא, שהיה בכל מקומות התורה הקדושה. ואל תתבהל מזה, לומר שקשה וכבד ללמוד כל הספרים, כי באמת אינך צריך לגמרם ביום אחד, ומי שנפשו חשקה בתורה ועושה תורתו קבע, יכול ברבות הימים לגמור כל הספרים הנזכרים לעיל ויותר כמה פעמים, כאשר ראינו כמה בעלי תורה שלפנינו שלמדו הכל והיו בקיאים בש"ס וכל הנזכר לעיל כמעט בעל פה, והכל היה מחמת התמדת לימודם. וכל בר אוריין יכול לזכות לכל זה אם ירצה".

הרי מבואר היטב מדברי רבי נתן ז"ל שהתכלית והמטרה היא שיהיה האדם בקיא בכל הספרים על ידי ההתמדה הגדולה, ועל ידי אמירה בעלמא אין שייך כלל שיזכור האדם את כל הספרים הללו, ובודאי שאינו נחשב שבקיא בהם.